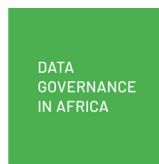

Mustakabali wa Data ya Mambo ya Jinsia

Kitabu cha Mwongozo kuhusu Usimamizi wa Data

Nukuu Iliyopendekezwa:

Bonnita, N., Iyer, N., and Ayazika, P. (2025).

Gender data futures: A handbook on transformative data governance.

Waandishi:

Nyamwire Bonnita, Neema Iyer, Ayazika Phillip

Ubunifu na Vielelezo na:

Lukwago Wilson na Hasahya Timothy

Yaliyomo

Sura ya 1: Utangulizi	07
Sababu na Kusudi la Kitabu hiki cha Mwongozo.....	09
Kitabu hiki cha Mwongozo ni kwaajili ya nani?.....	09
Muundo na Jinsi ya Kutumia Kitabu hiki cha Mwongozo.....	10
Sura ya 2: Dhana Zinazohusiana na Mabadiliko ya Jinsia	11
Mbinu ya Ufeministi.....	11
Data ya Jinsia.....	12
Mbinu ya Mabadiliko ya Jinsia.....	13
Ushirikiano wa vipengele vya ubaguzi.....	15
Usawa wa kijinsia na Usawa wa Haki za Kijinsia.....	17
Kanuni za Jinsia.....	19
Uwezeshaji.....	20
Sura ya 3: Mamlaka Muhimu ya Umoja wa Afrika kuhusu Mabadiliko ya Jinsia	21
Ajenda ya Umoja wa Afrika 2063.....	21
Mfumo wa Sera ya Data ya Umoja wa Afrika.....	22
Sera ya Jinsia ya Umoja wa Afrika.....	23
Itifaki ya Maputo.....	23
Sura ya 4: Malengo Muhimu ya Kimkakati kwa Usimamizi wa data Inayobadilisha Jinsia	24
Lengo la Kimkakati la 1: Ushiriki wa Raia katika Mienendo ya Usimamizi wa data.....	25
Lengo la Mkakati la 2: Usimamizi wa data wa Jinsia wa Maadili.....	27
Lengo la Mkakati la 3: Kuimarisha Uzalishaji na Matumizi ya Data ya Jinsia	29
Lengo la Mkakati la 4: Ushirikiano wa Wadau Wengi kwa Mpango wa Kuangazia Usimamizi wa data Unaobadilisha Jinsia.....	31
Lengo la Mkakati la 5: Mitandao ya Wanawake kwa Uongozi wa Usimamizi wa data.....	33
Lengo la Mkakati la 6: Kujenga Uwezo.....	35
Lengo la Kimkakati la 7: Mgawanyo wa Bajeti kwa Michakato ya Mabadiliko ya Jinsia.....	37
Lengo la Mkakati la 8: Utafiti na Maendeleo.....	38
Hitimisho	40

Shukrani

Kitabu hiki cha mwongozo kimeandaliwa kupitia ushirikiano na watunga sera wanawake, wataalamu, asasi za kiraia na sekta binafsi barani Afrika, haswa Uganda, Zambia na Ivory Coast. Mwongozo huu umeunganisha maarifa na mafunzo yao katika desturi na shughuli za kimataifa ili kuziwezesha serikali za Afrika na washirika juu ya vitendo wa kuzileta pamoja kanuni za mabadiliko ya kijinsia katika mifumo ya usimamizi wa data. Mchakato huu ulisimamiwa na Pollicy kwa ushirikiano na kwa msaada kutoka ofisi ya GIZ-AU Addis Ababa.

Tungependa kutoa shukrani zetu za dhati kwa Varaidzo Magodo-Matimba, Rachel Magege, Cate Kamatu, Bobina Zulfa, Angela Efia Dzizornu, Bonaventure Saturday kwa msaada wao mkubwa kwenye kutengeneza mradi huu, wakati wa mikutano ya mashauriano na wadau mbalimbali. Pia tunatoa shukrani zetu za dhati kwa wadau wote walioshiriki katika mashauriano ya nchi nchini Zambia, Ivory Coast na Uganda na mkutano wa kurasimisha uliofanyika nchini Namibia, wakiwemo wawakilishi kutoka mashirika mbalimbali ya serikali, wanazuoni na mashirika ya kiraia. Shukrani za pekee ziende kwa washirika wetu wa nchi; Bulanda Nkowan nchini Zambia, Chama cha Wabunge Wanawake wa Uganda (UWOPA) nchini Uganda, na DigiFemmes nchini Ivory Coast kwa msaada wao muhimu katika kuhamasisha na kuratibu mikutano ya mashauriano. Shukrani zetu za dhati ziende kwa wakaguzi wa kitabu hiki; timu ya i4Policy, kwa maoni yao ya kina na mwongozo ambao ulisaidia kuboresha na kuunda kitabu hiki kuwa rasilimali yenye nguvu na yenye vitendo zaidi.

Muhtasari

Taarifa ni rasilimali muhimu kwa ajili ya utengenezaji wa sera za kiuchumi na utoaji wa huduma. Hata hivyo, upendeleo wa kijinsia katika mifumo ya usimamizi wa data huendeleza ukosefu wa usawa na kutengwa. Mbinu ya kijinsia na mabadiliko hukabiliana na sababu kubwa, kanuni zisizofaa, ubaguzi wa kimadaraka, na vikwazo vya kimuundo vinavyohakikisha wanawake, wasichana na watu wenye jinsia tofauti wananufaika na mifumo ya data. Kitabu hiki kinatoa malengo manane ya kimkakati na mipango maalum vya kuimarisha ujumuishaji wa kijinsia katika mzunguko mzima wa usimamizi wa data, unaoendana na mpango wa Ajenda 2063, mfumo wa sera ya data ya AU, Itifaki ya Maputo na kanuni zingine za kijinsia ya bara.

Sura ya 1:

Utangulizi

Ujumuishaji wa mambo ya jinsia katika programu na michakato ya serikali unabaki kuwa msingi wa maendeleo ya usawa. Data ni rasilimali muhimu kwa wadau wote ikiwa ni pamoja na serikali, sekta binafsi, na asasi za kiraia. Data hii, iwe inazalishwa na biashara, serikali, au watu binafsi, huchochea uvumbuzi, huongeza maamuzi, na kuharakisha mabadiliko ya kidijitali ya uchumi na jamii.¹ Serikali za Afrika hutoa kiasi kikubwa cha data kupitia utawala wa ndani, utoaji wa huduma, na ushirikishwaji na wadau wengine. Data iliyokusanywa kutoka kwa vyanzo hivi mbalimbali, ikiwa itatumika vizuri, inaweza kutumika katika kufikia malengo na malengo ya serikali na pia kuboresha utoaji wa huduma kwa ujumla.²

Katika muktadha huu, mifumo ya usimamizi wa data ambayo huunda jinsi data inavyokusanywa, kuchakatwa, kuhifadhiwa, kushirikishwa na kutumiwa, ina jukumu muhimu katika kusimamia data katika ngazi ya kijamii, kitaifa na kikanda. Usimamizi bora wa data sio tu kwamba huanzisha na kutekeleza kanuni za kulinda haki za mtu binafsi lakini pia hushughulikia kikamilifu masuala ya ukosefu wa usawa wa kijamii na kutengwa.³ Zaidi ya hayo, usimamizi wa data upo ili kusesitiza ushirikiano, usanifishaji, na maendeleo yenye uwajibikaji ya teknolojia zinazohusiana na data na pia kusaidia utumiaji wa uwezo wa data kama kichocheo cha ukuaji.⁴ Kwa mfano, fikiria usimamizi na uendeshaji wa data kama vile kusimamia uwanja wa ndege wa kimataifa. Pasipoti zenye viwango, itifaki za usalama, na sheria za trafiki ya anga hufanya iwezekane kwa ndege kutoka kote ulimwenguni kutua na kuruka vizuri na kwa usalama. Vile vile, usimamizi wa data huweka sheria na mifumo ya pamoja ili data kutoka vyanzo tofauti iweze kusafirishwa, kuunganishwa bila shida, na kuchochea uvumbuzi na ukuaji.

Kote barani Afrika, serikali na mashirika ya kikanda yamefanya juhudi za makusudi za kuunganisha jinsia katika maeneo muhimu ya sera kama vile afya, kilimo, kupunguza umaskini, elimu, na uhamiaji, miongoni mwa mengine.⁵ Mifano ya juhudi hizi za makusudi ni pamoja na Ofisi inayosimamia mambo ya Jinsia ya Rwanda kuratibu na kuendeleza mbinu kama vile bajeti inayozingatia jinsia katika sekta mbalimbali,⁶

¹ ITU (2024), Kusogeza Usimamizi wa data: Chombo kinachoongoza kwa Wadhhibiti: <https://digitalregulation.org/navigating-data-governance-a-guiding-tool-for-regulators/>

² Mo Ibrahim Foundation (2024) Nguvu ya data kwa utawala 2023 Ripoti ya IIAG Kuziba mianya ya data ili kuharakisha mabadiliko ya Afrika;

³ Umoja wa Mataifa, 2016 Kuunganisha Mtazamo wa Jinsia katika Takwimu; Chapisho la Umoja wa Mataifa, ISBN: 978-92-1-161571-5

⁴ Bruno Miguel Vital Bernardo, Henrique São Mamede, João Manuel Pereira Barroso, Vitor Manuel Pereira Duarte dos Santos, (2024), Usimamizi wa data na usimamizi wa ubora—Uvumbuzi na Mafanikio mbalimbali, Maarifa na Mafanikio ya nyanjani9 Toleo la 4,,100598, ISSN2444-569X, <https://doi.org/10.1016/j.jik.2024.100598>.

⁵ UN Women, (2023), Mwongozo wa Uingizaji wa Jinsia kwa Matokeo ya Usawa wa Jinsia

⁶ UN Women (2023),Maendeleo ya Malengo ya Maendeleo Endelevu. Picha ya Jinsia 2023

Idara ya Wanawake, Vijana na Watu Wenye Ulemavu ya Afrika Kusini ambayo inashirikiana na wizara zingine kuingiza jinsia na kuonisha data kuhusu masuala kama vile ukatili unaotokana na jinsia.⁷

Uganda inarasimisha usawa wa haki za kijinsia katika taasisi kwa kuidhinisha bajeti, kufuatilia sera za kitaifa za jinsia, na kujenga mifumo jumuiishi ya data kupitia Wizara ya Jinsia, Kazi na Maendeleo ya Jamii, pamoja na Tume ya Fursa Sawa, ni mfano mwingine.⁸ Mikakati kama hiyo ya ki-sekta inahitajika katika usimamizi wa data ili kuhakikisha kwamba desturi za data zinaonyesha hali halisi ya kijinsia ya wanawake na wasichana wa Kiafrika na kukuza ujumuishaji. Jitihada hizi za ujumuishaji wa kijinsia zinapaswa kuenea katika mifumo, desturi na taasisi za data ili kuzifanya ziwe jumuiishi, zenye usawa na kujitolea kikamilifu kuondoa aina yoyote ya ubaguzi na dhuluma.

Mfumo wa Sera ya Data ya Umoja wa Afrika hutoa msingi wa marejeleo ya kuunganisha ujumuishaji katika usimamizi wa data. Mfumo huu unasisitiza ujumuishaji wa jinsia katika usimamizi wa data kulingana na ujumuishaji wa raia wote katika mifumo ya data.⁹ Hata hivyo, juhudi zinapaswa kwenda zaidi ya ujumuishaji tu, ambao ni kuongeza wanawake na wanaume, wasichana na wavulana kwenye mifumo iliyopo, kuzingatia kanuni za msingi za kijinsia, na kukabiliana na ukosefu wa usawa wa madaraka kati ya watu wa jinsia tofauti.¹⁰ Kwa kuzingatia kuongezeka kwa kupitishwa kwa mipango inayoendeshwa na data kote Afrika, kuna haja ya haraka kwa serikali kutambua thamani ya kuingiza mitazamo ya kijinsia katika mifumo hii. Hii ni muhimu hasa kutokana na utambuzi unaoongezeka wa bara la Afrika wa usawa wa kijinsia kama nguzo imara ya mabadiliko ya kidijitali.

Serikali za Afrika na mashirika ya kikanda yanaendeleza usawa wa kijinsia na mabadiliko ya kidijitali kwa wakati mmoja kupitia uundaji na utekelezaji wa sera na mifumo. Hata hivyo, mifumo hii haishughulikii vya kutosha njia ambazo desturi za usimamizi wa data zinaweza kuimarisha ukosefu wa usawa. Kwa mfano, Sheria ya Ulinzi wa Data ya Uganda ya 2019 haina vifungu vingine maalum vya kijinsia zaidi ya vifungu vinavyohusiana na watoto.¹¹ Sheria ya Ulinzi wa Data ya Zambia ya 2021, inarejelea watu walio katika mazingira magumu bila kuwafafanua¹² na Sheria ya Ivory Coast ya 2013 haiongelei kuhusu masuala ya kijinsia kabisa. Katika muktadha huu, kuunganisha masuala ya jinsia katika usimamizi wa data ni muhimu katika kuunda usimamizi wa data wenye usawa na ujumuishi barani Afrika. Kwa kuunganisha ushahidi unaojitokeza na kuandika mbinu bora za ujumuishaji wa kijinsia katika usimamizi wa data, mwongozo huu unalenga kuzipa serikali za Afrika zana na maarifa yanayohitajika ili kuingiza mikakati ya kuunganisha pamoja jinsia ndani ya sera na mifumo yao ya data. Kuendeleza mbinu hizi ni muhimu kwa kufikia usimamizi jumuiishi wa data na kukuza usawa wa kijinsia kote barani.

⁷ Benki ya Maendeleo ya Afrika, (2022), Kundi la Benki ya Maendeleo ya Afrika Mkakati wa Jinsia 2021 – 2025 Kuwekeza katika wanawake wa Afrika ili kuharakisha ukuaji jumuiishi

⁸ Ibid

⁹ Mfumo wa Sera ya Data ya Umoja wa Afrika. 2022. Nyaraka, <https://au.int/en/documents/20220728/au-data-policy-framework>

¹⁰ Self Help Africa (nd), Jinsia na ushirikishwaji, Karatasi ya Nafasi 3

¹¹ Kanuni za Ulinzi na Faragha za Data, 2021; Hati ya Kisheria Nambari 21 ya 2021: https://pdpo.go.ug/media/2022/03/Data_Protection_and_Privacy_Regulations-2021.pdf

¹² Sheria ya Ulinzi wa Data ya Zambia 2021 Mwongozo: Ofisi ya kamishna wa ulinzi wa data, Agosti 2024: https://www.dataprotection.gov.zm/wp-content/uploads/2025/03/Data-Protection-Quick-Guide_2.pdf

Sababu na Kusudi la Kitabu hiki cha Mwongozo

Mwongozo huu hutoa hatua mahususi za kuingiza jinsia katika mifumo ya usimamizi wa data kote barani. Unatafuta kwenda zaidi ya data iliyogawanywa kijinsia kwa kushughulikia masuala ya kina ya kimuundo na kimfumo ambayo yanaunda jinsi data inavyokusanywa, kutumiwa, kutawaliwa na nani anafaidika nayo. Zaidi ya hayo, kitabu hiki kinatoa mwongozo wa vitendo kwa watunga sera na taasisi ili kutambua na kupinga ukosefu wa usawa wa madaraka ndani ya mifumo ya data kote Afrika. Unasisitiza mbinu zinazoakisi hali halisi na utambulisho tofauti wa raia wote, lakini hasa wanawake, wasichana na watu wengine wa jinsia tofauti.

Mwongozo huu pia unatumika kama mwongozo wa kimkakati unaoendana na ahadi za kikanda kama vile Ajenda ya 2063 ya Africa, mfumo wa Sera ya Data ya AU pamoja na mamlaka ya kijinsia ya kitaifa na bara. Unakuza mbinu jumuishi, za kimaadili na shirikishi za usimamizi wa data zinazotetea haki za wanawake, wasichana na kuendeleza usawa wa haki za kijinsia na kuchochea uwajibikaji. Mwongozo huu unazitaka serikali za Afrika kuimarisha uwezo wa kitaasisi na kukuza ushirikiano wa kikanda, na kuweka usawa wa kijinsia katika moyo wa data na mustakabali wa kidijitali wa Afrika.

Mwongozo huu unalenga:

- Kuongeza uelewa wa usimamizi wa data za jinsia na thamani yake katika kuendeleza maendeleo ya usawa na jumuishi.
- Kuonyesha faida za mbinu thabiti za data ya kijinsia katika kuimarisha utungaji sera unaozingatia ushahidi, kuimarisha utawala, uwajibikaji, na kuboresha matokeo ya maendeleo.

Kujumuisha kwa maana masuala ya kijinsia zaidi ya utengano wa kijinsia katika mifumo ya data kunawezesha serikali na washirika kubuni sera jumuishi zinazoshughulikia ukosefu wa usawa na kuakisi hali halisi ya raia wote hasa wanawake na wasichana.

Kitabu hiki cha Mwongozo ni kwaajili ya nani?

Kitabu hiki kimeundwa kama rasilimali inayolenga vitendo kwa wadau mbalimbali waliojitolea kuendeleza usimamizi wa data wenye mabadiliko chanya ya jinsia barani Afrika, wakiwemo wafanya maamuzi katika Umoja wa Afrika, katika serikali na taasisi za kimataifa, watunga sera za kitaifa, wataalamu, vikundi vya utetezi, na mashirika ya kiraia.

Kina umuhimu hasa kwa wale wanaohusika katika kubuni, kutekeleza na kusimamia mifumo na sera za data katika ngazi za kijamii, kitaifa, na kikanda, pamoja na wale wanaotetea mifumo ya usimamizi wa data jumuishi. Kitabu hiki kinalenga kukuza ushirikiano katika taasisi na sekta mbalimbali, kuhakikisha kwamba mitazamo ya kijinsia inachangia kila hatua ya usimamizi wa data, na kuendesha uwajibikaji wa pamoja kwa mabadiliko yenye tija. Watoa maamuzi wanaweza kutumia kuweka ajenda na kutenga rasilimali, wataalamu wa data wanaweza kutumia kutoa ushauri wa kitaalamu na huku mashirika ya kiraia na mashirika ya utetezi yakiona kuwa muhimu kwa kuwafanya taasisi kuwajibika na kufanya sauti za wanawake, wasichana na watu wenye jinsia tofauti zisikike katika mijadala ya sera na mipango ya mageuzi.

Muundo na Jinsi ya Kutumia Kitabu hiki cha Mwongozo

Kitabu hiki kinawaalika watumiaji kupokea suala la usimamizi wa data si kama zoezi la kitaalamu pekee bali kama mchakato unaozingatia haki ya kijamii, unaolenga matokeo yanayozingatia raia na usawa wa kijinsia. Kinatoa njia iliyopangwa ya kuwasaidia wahusika katika kufanya ujumuishaji kuwa sifa kuu ya kazi yao ya usimamizi wa data, badala ya kuwa jambo mbadala lisilo na tija.

Hatua ya 1: Kitumie kitabu hiki muhimu zaidi kwa malengo na mahitaji yako

Sura ya Kwanza inaweka msingi, ikifafanua mantiki ya kitabu hiki, hadhira inayokusudiwa, na mchakato shirikishi nyuma ya maendeleo yake. Anza hapa kuweka msingi wa uelewa wako na ulinganishe malengo yako na mtazamo wa kitabu hiki kuhusu usawa wa kijinsia na mifumo ya mabadiliko.

Sura ya Pili inaanza kuweka wazi dhana muhimu kama vile data ya kijinsia, mwingiliano, na mbinu za kifeministi za utawala zinazoimarisha usimamizi wa data ya mabadiliko ya kijinsia. Tumia sura hii kutengeneza lugha ya pamoja na uwazi ndani ya timu au taasisi yako.

Sura ya Tatu inawaongoza watumiaji kupitia mamlaka na sera muhimu za Umoja wa Afrika, ikielezea jinsi mifumo hii inavyoweza na inavyopaswa kuweka bayana mikakati ya data ya kijinsia ya kitaifa na kitaasisi. Sura hii inakusaidia kuainisha juhudi zako ndani ya ahadi pana za bara na mifumo ya uwajibikaji.

Hatua ya 2: Tumia Malengo Nane ya Kimkakati Kivitendo

Sura ya Nne inaelezea malengo manane ya kimkakati muhimu katika kuendeleza usimamizi wa data unaobadilisha jinsia kote Afrika. Kila lengo linaambatana na hatua maalum zinazoweza kutekelezwa na orodha ya maswali ili kusaidia kutathmini maendeleo kuelekea usimamizi wa data mwenye kuleta mabadiliko chanya ya kijinsia. Fanyia kazi kila lengo la kimkakati, ukitumia orodha za ukaguzi na shughuli zilizopendekezwa ili kukagua na kuboresha utendaji wako uliopo. Malengo yote manane ya kimkakati yanaweza yasitumike kwa wakati mmoja. Wadau wanahimizwa kupitia malengo na kuchagua lengo linalofaa zaidi kwa muktadha wao na kisha kuyarekebisha na kuyatumia kulingana na mahitaji na vipaumbele vyao maalum.

Hatua ya 3: Kukuza Ushirikiano na Mazoezi ya Kutafakari

Ingawa unaweza kutumia kitabu hiki cha mwongozo mmoja mmoja, kina nguvu zaidi unaposhiriki kwa pamoja. Jadili maswali na mazoezi na wenzako kutoka asasi za kiraia na serikali ili kukuza uchambuzi bora na suluhisho thabiti zaidi. Tafakari ya ushirikiano itasaidia kufichua vikwazo visivyoonekana na kukuza uungwaji mkono wa mabadiliko katika ngazi nyingi.

Hatua ya 4: Funga Mapengo kati ya Sera na Ukweli

Tumia mwongozo wa kitabu hiki ili kutambua, kuchambua, na kushughulikia kwa utaratibu tofauti kati ya mahitaji ya raia, haswa wanawake na wasichana, na vipaumbele vya sasa vya serikali au taasisi. Kutumia data ya kijinsia, ushiriki jumuishi wa umma, na hatua zilizoratibiwa ili kupunguza mapengo haya na kusukuma maendeleo kuelekea usimamizi wa data wenye usawa na ufanisi unaomfaidisha kila mtu na usiomwacha mtu yeyote nyuma.

Sura ya 2:

Dhana Zinazohusiana na Mabadiliko ya Jinsia

Sura hii inatoa muhtasari wa dhana kuu zinazounga mkono mbinu ya mabadiliko ya kijinsia katika usimamizi wa data. Inaleta maneno muhimu kama vile data ya kijinsia, ujumuishaji wa kijinsia, kanuni za kijinsia, uwezeshaji, mbinu ya ufeministi na mwingiliano. Kuelewa dhana hizi ni muhimu kwa kutumia vyema mbinu ya mabadiliko ya kijinsia katika vitendo na kwa kuwasaidia wadau kutambua umuhimu wa kuunganisha mitazamo ya kijinsia katika usimamizi wa data katika maeneo na sekta zote za sera.

Sura pia inasisitiza kwamba kupitisha mbinu hii ni jukumu la pamoja na sehemu ya kazi ya wadau wote wanaohusika katika kuunda na kutumia data katika bara la Afrika. Zaidi ya hayo, inatumika kama msingi wa kujenga ahadi ya pamoja ya kushughulikia sababu kuu za ukosefu wa usawa wa kijinsia na vikwazo ndani ya mifumo ya usimamizi wa data. Dhana hizi kuu zinapoeleweka vibaya au zinapotumika vibaya inakuwa vigumu kutekeleza malengo ya kimkakati na vitendo vyake vinavyohusiana, na hivyo kupunguza uwezo wa kushawishi sera na kufikia maendeleo yenye maana kuelekea usawa wa kijinsia.

Mbinu ya Ufeministi

Mbinu za ufeministi zinalenga kubadilisha miundo ya nguvu ya mfumo dume iliyoimarika na kuwawezesha wale walioathiriwa nayo, mara nyingi wanawake na wasichana, ambao hali zao halisi hutengwa na mifumo mikubwa. Zinatoa msingi muhimu wa dhana ambapo mikakati ya mabadiliko ya kijinsia hujengwa.

Mifumo ya kisasa ya ufeministi, hasa ile inayotokana na wanaharakati wa kike wa Kiafrika, inasisitiza hitaji la kukabiliana na urithi wa kikoloni na ushawishi wao wa kudumu katika utawala, uzalishaji wa maarifa, na mienendo ya madaraka. Kama Sylvia Tamale¹³ anavyosema, juhudi zozote kuelekea haki ya kijinsia barani Afrika lazima ziondoe ukoloni katika mawazo na mifumo kwa kuhoji jinsi miundo ya kimataifa na ya ndani inavyoendeleza ukosefu wa usawa, mara nyingi ikinufaisha epistemologi za Magharibi huku ikinyamazisha sauti na hali halisi za Kiafrika.

Katika muktadha huu, usimamizi wa data ya ufeministi unahitaji kusonga mbele zaidi ya uwakilishi wa kiwango cha juu na uchambuzi wa mhimili mmoja. Lazima itambue na kujibu ukandamizaji unaolingiliana unaoundwa na rangi, jinsia, tabaka, ulemavu, jiografia, mwelekeo wa kijinsia, na utambulisho mwingine. Hii inahusisha kurejesha desturi za data ili ziakisi hali halisi ya maisha ya Kiafrika, kupinga mifumo ya uchimbaji, na kuwa kiini cha wale waliotengwa kihistoria katika kufanya maamuzi.¹⁴

¹³ Tamale, S. (2020). Kuondoa Ukoloni na Ufeministi wa Kiafrika.

¹⁴ Iyer, N., Mwenyekiti, C., & Achieng, G. (2023). Mustakabali wa data ya Ufeministi wa Kiafrika. Katika *Feminist AI: Mtazamo Muhimu kuhusu Algorithms, Data, na Mashine Akili* (uk. 0). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192889898.003.0020>

Kupitia lenzi hii, usimamizi wa data unaobadilisha jinsia lazima ulenge sio tu kukusanya data bora bali pia kuunda upya mifumo, sera, na taasisi zinazoamua ni maarifa ya nani yanahesabika na sauti za nani zinasikika. Inahitaji mbinu zinazoondoa badala ya kuimarisha ukosefu wa usawa wa kimfumo, kuhakikisha kwamba mifumo ikolojia ya data inajumuisha, inashirikisha, na ina mizizi katika usawa wa haki.

Data ya Jinsia

Kote duniani, wanawake na wasichana wanaendelea kukabiliwa na unyanyasaji, ubaguzi na kutengwa kwa sababu tu ya jinsia yao. Data ya jinsia huunda msingi wa maamuzi sahihi, sera madhubuti na hatua zinazolengwa. Kuwa na data sahihi na inayopatikana kwa urahisi kuhusu jinsia ni muhimu kwa kuelewa uzoefu uliopo na kuharakisha maendeleo kuelekea ulimwengu wenye usawa na haki zaidi.¹⁵

Data ya kijinsia inarejelea ukusanyaji, uchambuzi, na matumizi ya taarifa zinazofichua wapi na jinsi tofauti za kijinsia, ukosefu wa usawa, na ukosefu wa usawa wa madaraka zilivyopo¹⁶ katika nyanja zote za maisha, kuanzia elimu na ajira hadi afya, ushiriki wa kisiasa, na ufikiaji wa kidijitali.¹⁷ Hii ina maana kwamba data inapaswa kunasa mitazamo yenye tofauti hasa kwa wanawake, wasichana na makundi mengine yaliyotengwa ambayo utambulisho na mahitaji yao mara nyingi hupuuza.¹⁸ Muhimu zaidi, data ya kijinsia inazidi utengano wa kijinsia na kujumuisha data inayoshughulikia masuala ya kijinsia mahususi, inakubali uzoefu tofauti wa watu wa utambulisho wote wa kijinsia na inaonyesha ukosefu wa usawa wa kimuundo.¹⁹ Data inayokosekana au isiyokamilika kuhusu makundi haya ina matokeo halisi yanayosababisha sera na maamuzi ambayo hayashughulikii mahitaji yao na upatikanaji wa huduma.²⁰ Kwa mfano, katika nchi nyingi za Afrika, seti za data za kilimo mara nyingi hushindwa kunasa majukumu mahususi ya kijinsia katika kilimo, umiliki wa ardhi, na kukabiliana na hali ya hewa. Matokeo yake, mifumo ya utabiri inayotumika kubuni programu za ruzuku au kusambaza mbegu zinazostahimili hali ya hewa inaweza kuwapa kipaumbele wamiliki wa ardhi wanaume huku ikiwapuuza wakulima wadogo wanawake, ambao ndio wengi wa nguvu kazi ya kilimo. Bila data inayozingatia jinsia, sera zinahatarisha kuongezeka kwa ukosefu wa usawa katika usalama wa chakula na ustahimilivu wa hali ya hewa.

Kukusanya data kama hizo kunahitaji mbinu zinazoepuka dhana potofu na kuzingatia jinsi desturi za kitamaduni na kijamii zinavyoweza kusababisha upendeleo.²¹ Kwa mfano, data kuhusu upatikanaji wa simu za mkononi kwa wanawake katika nchi za Afrika mara nyingi huhesabu idadi ya wanawake wanaomiliki kifaa lakini hushindwa kukamata ni nani anayedhibiti matumizi yake, uelewa wa kidijitali, na usalama, au kama kanuni za kijamii zinazuia ufikiaji. Bila kukusanya data kuhusu mienendo hii ya kina ya kijinsia, sera zinazolenga kufunga ‘mgawanyiko wa kijinsia wa kidijitali’ zina hatari ya kutofanya kazi au hata kuimarisha ukosefu wa usawa. Mifano ifuatayo inaonyesha visa vya matumizi ya data ya kijinsia.

¹⁵ Uangalizi wa Data Huria (2023), Ripoti ya Dira ya Data ya Jinsia 2023

¹⁶ Data2X (2017) Data ya Jinsia: Vyanzo, mapengo, na fursa za vipimo

¹⁷ Ibid

¹⁸ Mipango ya Maendeleo, (2023), Kuboresha Data ya Jinsia ili Kutomwacha Mtu Nyuma

¹⁹ Data2X (2017), Data ya Jinsia: Vyanzo, mapengo, na fursa za vipimo

²⁰ Annie Kilroy (2020), Tunamaanisha Nini Tunaposema “Data ya Jinsia?” Sera ya Data ya Kimataifa

²¹ Ibid

Data ya kijinsia hutumika kufahamisha sera zinazokuza uwezeshaji wa wanawake kiuchumi. Kwa mfano:

Uchunguzi wa Uganda uliofanywa na Ofisi ya Takwimu ya Uganda (UBOS) kama vile Sensa ya Kitaifa ya Idadi ya Watu na Makazi (inayofanywa kila baada ya miaka kumi), na Utafiti wa Kitaifa wa Utoaji wa Huduma (NSDS), umetoa data muhimu iliyogawanywa kijinsia ambayo imesaidia hatua za sera ikiwa ni pamoja na kupitishwa kwa teknolojia za kupikia zenye ufanisi wa nishati kama vile majiko ya kupikia yaliyoboreshwa, Gesi ya Petroli Iliyoyeyushwa (LGP) pamoja na kutoa mitungi ya gesi kwa bei za ruzuku na mipango rahisi ya malipo katika wilaya zilizochaguliwa. Hatua hizi zimepunguza kwa kiasi kikubwa muda unaotumiwa na wanawake katika kazi zinazohusiana na kupikia. Utafiti unaonyesha kwamba wanawake wa Uganda hutumia wastani wa saa nne kwa siku katika shughuli zinazohusiana na kupikia; hata hivyo, kwa upatikanaji wa teknolojia safi na bora za kupikia, wakati huu unaweza kupunguzwa hadi 70%. Akiba ya muda inayotokana inawawezesha wanawake kufuata elimu, shughuli za kuzalisha kipato, na ushiriki hai katika masuala ya jamii na kufanya maamuzi, na hivyo kuongeza uhuru wao wa kiuchumi na fursa za kuanzisha au kupanua biashara. Kuongezeka kwa uhuru wa kiuchumi kunawawezesha wanawake kufanya maamuzi sahihi ya kifedha, kuchangia kwa maana zaidi kwa ustawi wa kaya, na kuvunja mzunguko wa umaskini. Zaidi ya hayo, kadri ushiriki wa wanawake katika kufanya maamuzi ya jamii unavyoongezeka, inakuza usawa mkubwa wa kijinsia, ushirikishwaji wa kijamii na hisia kali ya kujithamini miongoni mwa wanawake .

Chanzo: UNACC; Uwezeshaji wa Wanawake kupitia Upikaji Safi

Mbinu ya Mabadiliko ya Jinsia

Mbinu ya mabadiliko ya jinsia hutafuta kubadilisha kanuni na miundo ya kijamii ili kufikia usawa wa kijinsia. Inalenga mabadiliko ya kimfumo, inapinga kanuni na mitazamo potofu ya kitamaduni na kuwawezesha jinsia zilivotengwa.²² Ukosefu huu wa usawa wa kimuundo umejikita katika imani za kitamaduni za Kiafrika na miundo ya kijamii lakini uliimarishwa zaidi na ukoloni, ambapo wanawake waliotawaliwa walipunguzwa au kufutwa kutoka maeneo muhimu ya maisha ya kijamii na ya umma.²³ Hii ilianzisha vichocheo vya kimuundo vya ukosefu wa usawa ambavyo vinaendelea kusikika leo. Hizi zinaimarishwa zaidi kupitia teknolojia za kidijitali na usimamizi wa data ambao mara nyingi huiga mantiki za kikoloni za kutengwa kutoka kwa kufanya maamuzi katika nyanja ya data na kidijitali na upatikanaji usio sawa wa rasilimali.²⁴

Mbinu ya kubadilisha jinsia inatafuta kubadilisha mienendo ya kimuundo na nguvu ambayo inasababisha ukosefu wa usawa, ubaguzi, na kutengwa kwa misingi ya kijinsia na kuwawezesha

²² FAO, IFAD na WFP (2020), Muhtasari wa mbinu za kubadilisha jinsia: Mbinu za kubadilisha jinsia kwa ajili ya usalama wa chakula, lishe bora na kilimo endelevu – Muhtasari wa mbinu kumi na tano nzuri.

²³ Sylvia Tamale, (2022), Uondoaji wa Ukoloni na Ufeministi wa Kiafrika

²⁴ Ngwinui, Belinda, Azenui, (2022), Kutumia Teknolojia za Kidijitali na Mpya kwa Maendeleo katika Uchumi Unaoibuka wa Afrika Wenge Vikwazo Vikubwa vya Miundo Mbinu

watu walio katika mazingira magumu.²⁵ Hii inahitaji kujenga shirika la kibinafsi na la pamoja la wanawake na wasichana, kuimarisha ujuzi wao, maarifa, kujiamini na nguvu ya kufanya maamuzi ili waweze kushiriki kwa maana katika, kushawishi na hata kuongoza utekelezaji wa programu katika usimamizi wa data kwa njia zinazohusiana na muktadha wao.²⁶

Mbinu ya kubadilisha jinsia lazima pia iwe ya makutano, ikishughulikia jinsi ukosefu wa usawa wa kijinsia unavyoingiliana na mambo mengine kama vile rangi, dini, ulemavu, na mwelekeo wa kijinsia. Kupuuza makutano haya kunahatarisha kudhoofisha maendeleo au kufanya matokeo yasadumu kwa muda mrefu. Mbinu endelevu ya kubadilisha jinsia inahusisha kujenga ushirikiano na ushirikiano, ikiwa ni pamoja na kufanya kazi na harakati za kijamii, harakati za wanawake, harakati za haki za wanawake na zinazoongozwa na vijana, sekta binafsi na taasisi zenye ufikiaji mkubwa.²⁷

Mifano ya mbinu za kubadilisha jinsia ni pamoja na kutekeleza sera zinazolazimisha uwakilishi sawa wa wanawake na makundi yaliyotengwa katika vyombo vya usimamizi wa data, kupitisha bajeti inayozingatia jinsia ili kuhakikisha rasilimali zinagawanywa kwa usawa, kujenga mifumo ya kitaifa ya data ya jinsia inayokusanya na kuchambua data zilizogawanywa kijinsia, na kuwashirikisha viongozi wa jamii, asasi za kiraia, na wadau wa sekta binafsi ili kupinga dhana potofu na kubadilisha mitazamo kuhusu majukumu ya wanawake katika kuunda sera na mifumo ya data.

Mfano ulio hapa chini unaonyesha matumizi yanayobadilisha jinsia.

Data ya kaya ya Tanzania, iliyotokana na tafiti za kitaifa zilizofanywa na Ofisi ya Kitaifa ya Takwimu, ilikuwa muhimu katika kurekebisha Programu ya Usalama wa Jamii yenye Uzalishaji (PSSNP) na Mfuko wa Hatua za Kijamii wa Tanzania. Marekebisho haya yalikuwa sehemu ya ahadi pana ya serikali ya maendeleo ya rasilimali watu na kupunguza umaskini ili kutoa hatua bora zinazobadilisha maisha ya wanawake, wasichana, wanaume, na wavulana walio katika mazingira magumu na walio katika mazingira magumu. Jinsia ilizingatiwa kuwa sehemu muhimu ya mpango huu. Kwa kutumia data isiyo na mgawanyiko wa kijinsia iliyokusanywa kutoka kwa tafiti za kaya, wanawake walijumuishwa miongoni mwa “makundi yaliyo hatarini” ambayo yalilengwa na programu hiyo. Angalau 40% ya ajira za muda katika kazi za umma kama vile shughuli za usafi, miundombinu ya jamii, na shughuli za kilimo na mifugo zilitengwa kwa ajili ya wanawake walionufaika na mpango huo.

²⁵ Jess MacArthur, Naomi Carrard, Federico Davila, Melita Grant, Tamara Megaw, Juliet Willetts, Keren Winterford (2022), Mbinu za kubadilisha jinsia katika maendeleo ya kimataifa: Historia fupi na kanuni tano zinazounganisha, Jukwaa la Kimataifa la Masomo ya Wanawake, Juzuu ya 95, 102635, ISSN 0277-5395, <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2022.102635>.

²⁶ Ibid

²⁷ Rachel Marcus, Fiona Samuels, Shoubo Jalal, na Helen Belachew (2022), Mfululizo wa Karatasi za Usuli Sera ya Jinsia ya UNICEF na Mpango wa Utekelezaji 2022-2025 Programu ya Mabadiliko ya Jinsia

Programu hiyo pia ilibainisha hatua za kuimarisha ushiriki wa wanawake. Hizi zilijumuisha saa za kazi zinazobadilika, na kazi tofauti zilizozingatia majukumu ya nyumbani ya wanawake. Mipango pia ilitolewa kwa wanawake wenye mahitaji maalum, kama vile mama wajawazito na wanaonyonyesha, na kuwaruhusu kufanya kazi nyepesi. Uchunguzi wa afya kwa mama wajawazito uliendelezwa katika vituo vya afya na katika baadhi ya maeneo ya miradi, mipango ya utunzaji wa watoto iliwekwa, huku wanawake wazee wakiwatunza watoto huku mama wakishiriki katika programu za kazi za umma.

Programu hiyo ilifikia matokeo na athari sawa za kijinsia. Ushiriki wa wanawake katika kazi za umma uliongezeka, ukizidi lengo la chini kabisa la 40%, huku wanawake wakiunda takriban 70% ya wale waliohusika katika kazi za umma. Wanawake pia walicheza majukumu muhimu katika muundo na uteuzi wa kazi za umma na miradi midogo, kuhakikisha kwamba hii ilijibu mahitaji yao, kama vile kutetea mipango inayorahisisha kazi zao za kawaida za nyumbani, ugawaji wa kazi nyepesi kwa wanawake wajawazito na wanaonyonyesha, na mipango ya utunzaji wa watoto ilisaidia kuendeleza ushiriki wa wanawake katika programu hiyo.

Katika ngazi ya wanufaika, programu hiyo ilichangia upanuzi wa chaguzi za kujipatia riziki kwa wanawake na msingi bora wa mali. Pia ilileta athari chanya za kijamii, ikiwa ni pamoja na kuongezeka kwa uwezo wa wanawake wa kujadiliana na ushiriki katika kufanya maamuzi, kupunguza migogoro ya ndoa na talaka, na kuboresha upatikanaji na utumiaji wa huduma za afya na elimu kwa wanawake, wanaume, wasichana na wavulana.

Chanzo: Programu ya Uwekezaji Kabambe ya Ajira Ofisi ya Kazi ya Kimataifa; Tanzania: Kazi za umma zinazozingatia jinsia kama msingi muhimu wa ulinzi wa kijamii kwa wote

Ushirikiano wa vipengele vya ubaguzi

Ushirikiano wa vipengele vya ubaguzi unatambua kwamba jinsia imefungamana sana na vyanzo vingine vya ukosefu wa usawa na kutengwa, na hivyo kusababisha aina zinazolingiliana za ubaguzi, udhaifu, na kutengwa kwa wanawake, wanaume, na watu wengi wenye jinsia tofauti.²⁸ Ukosefu huu wa usawa unaolingiliana una mizizi katika utambulisho wa kijamii kama vile rangi, kabila, tabaka, umri, jioografia, dini, hadhi ya uwezo, na unaimarishwa na mifumo mipana ya madaraka, ikiwa ni pamoja na sheria, sera, na taasisi zilizoundwa na ukoloni na mfumo dumey.²⁹ Katika usimamizi wa data, mwingiliano hutusukuma kuuliza ni nani ameachwa nyuma, chini ya hali gani.

Kwa kutambua na kushughulikia vikwazo vya kimuundo vilivyofichwa na kutambua tofauti ndani ya makundi yaliyotengwa, uhusiano huwezesha mabadiliko jumuishi na yenye ufanisi zaidi.³⁰

²⁸ Mfuko wa Marekebesho (2022), Utafiti kuhusu mbinu zinazolingiliana za ujumuishaji wa jinsia katika uingiliaji kati unaohusiana na marekebesho

²⁹ Ibid

³⁰ Humbert, AL, Strid, S., Tanwar, J., Lipinsky, A., & Schredl, C. (2024). Jukumu la Uhusiano na Muktadha kati-ka Kupima Unyanyasaji wa Kijinsia katika Vyuho Vikuu na Mashirika Yanayofanya Utafiti Barani Ulaya kwa ajili ya Maendeleo ya Uingiliaji Kati wa Miundo Jumuishi. *Unyanyasaji Dhidi ya Wanawake*, 31(6-7), 1688-1711. <https://doi.org/10.1177/10778012241231773> (Kazi ya awali iliyochapishwa 2025)

Kuchukua mbinu ya makutano katika usimamizi wa data kunamaanisha kushughulikia vikwazo vinavyoingiliana, kuzingatia sauti za walioathiriwa zaidi, na kukuza ushirikiano wa sekta mtambuka. Hii inaruhusu wale wanaoathiriwa na sera kuchukua jukumu kubwa katika kujenga hadithi yao wenyewe. Watengenezaji sera wanapaswa kushauriana na kuwashirikisha wadau mbalimbali kabla ya kutengeneza sera za usimamizi wa data. Mfano ufuatao unaangazia matumizi ya makutano.

Tofauti ya kijinsia ipo duniani kote katika taaluma za Sayansi, Teknolojia, Uhandisi, na Hisabati (STEM). Nchini Kenya, ni asilimia 21.4 pekee ya wataalamu wa STEM ni wanawake. Kushughulikia suala hili, Programu ya Kidijitali ya Ajira, inayoongozwa na Wizara ya Habari, Mawasiliano na Uchumi wa Kidijitali ya Kenya kwa ushirikiano na Wakfu wa Mastercard na wadau wengine, imeazimia kuwawezesha vijana zaidi ya milioni moja kila mwaka na kuziba pengo la kijinsia katika STEM. Inawapa ujuzi na kuunda njia za ajira zinazoweza kidijitali katika uchumi wa kazi na wa kujitegemea.

Programu hiyo inalenga kuiweka Kenya kama mahali pazuri pa kazi kwa makampuni ya kimataifa na kuhimiza makampuni ya ndani na sekta ya umma kuunda kazi za kidijitali.

Mpango huu unatumia mbinu ya kubadilisha jinsia kwa kuhakikisha kwamba wanawake vijana hawajumuishwi tu katika programu hiyo bali pia wanawezeshwa kushiriki kikamilifu na kustawi ndani ya mfumo ikolojia wa kidijitali. Mikakati yake ya kubadilisha jinsia inalenga kushughulikia vikwazo vya kimuundo vinavyopunguza ushiriki wa wanawake katika nafasi za kidijitali. Ni pamoja na ufikiaji unaolengwa na kuajiri wanawake vijana kupitia mitandao ya jamii, vyuo vikuu, ili kuongeza uandikishaji wa wanawake na wasichana katika mafunzo ya ujuzi wa kidijitali. Kwa mfano katika Swahili Port Hub, mojawapo ya Vituo vya Uwezeshaji Vijana vya Ajira vyenye zaidi ya 100 nchini kote, wasichana hupata mafunzo ya mabadiliko katika ujuzi wa kidijitali kama vile unukuzi, usaidizi wa mtandaoni, uingizaji data, na uuzaji wa kidijitali, kujifunza jinsi ya kutumia majukwaa tofauti kupata fursa za kazi mtandaoni, kugundua rasilimali za kuongeza ujuzi, na kuwa na ujuzi katika kutumia zana, programu, na nafasi za kazi mbalimbali ambazo zinahitajika sana katika soko la ajira, hasa kwa wafanyakazi huru. Kituo kingine cha mafunzo ni Madrasa-Tul-Falaah kitovu huko Kibera, kituo cha kujifunzia cha Kiislamu chenye historia tajiri ambayo hutumika kama msingi wa kitamaduni kwa jamii za Wanubi na Waislamu. Kupitia kituo hiki, mpango huu unatambua na kukubali utofauti na utambulisho wa makutano wa wanawake na wasichana, na kuhakikisha kwamba mahitaji ya kitamaduni na ya muktadha yanaheshimiwa.

Kwa kutambua kwamba wanawake na wasichana wengi nchini Kenya wanakabiliwa na vikwazo vya kifedha vinavyopunguza upatikanaji wa elimu na mafunzo, programu hiyo hutoa vituo vya kuingia bila malipo ambapo washiriki hupokea mafunzo na ushauri kuhusu ujuzi wa kidijitali (hasa ujuzi wa msingi) na kuunganishwa na kazi za gig na freelancing kwenye majukwaa ya mtandaoni.

Programu hiyo imepata mafanikio yanayoweza kupimika katika kubadilisha ushiriki wa wanawake katika uchumi wa kidijitali wa Kenya. Wanawake wengi waliofunzwa wamebadilika

na kuwa kazi za kidijitali za kujitegemea katika maeneo kama vile unukuzi, usaidizi wa mtandaoni, uundaji wa maudhui wakipata uhuru wa kifedha katika mchakato huo. Wanufaika wa programu hii pia wameripoti kuboreshwa kwa viwango vya maisha, huku mito mingi ya mapato ikichangia utulivu mkubwa wa kifedha na kuwawezesha kuboresha vipengele mbalimbali vya maisha yao binafsi na kazi zao.

Kadri ujuzi wa kidijitali unavyokuwa msingi wa uchumi wa kisasa, mipango kama Ajira ni muhimu kwa kufunga pengo la kijinsia katika teknolojia na kuwawezesha wanawake wengi zaidi kuwa viongozi katika teknolojia.

Chanzo: Wakfu wa Mastercard: Kubadilisha Maisha Kupitia Uwezesaji wa Kidijitali, 13 Desemba 2024

Usawa wa kijinsia na Usawa wa Haki za Kijinsia

Usawa wa kijinsia unamaanisha matokeo sawa kwa wanawake, wanaume, wasichana, na wavulana.³¹ Usawa wa haki za kijinsia unamaanisha haki: mchakato wa kusawazisha uwanja wa michezo ili kufikia usawa wa kijinsia. Mbinu za kubadilisha jinsia ni njia ya kutekeleza usawa wa haki za kijinsia, kwa lengo la kufikia usawa wa kijinsia kupitia hatua za makusudi na za ziada.³²

Katika muktadha wa usimamizi wa data, usawa wa kijinsia unamaanisha kwamba jinsia zote zina uwakilishi na ushiriki sawa katika michakato ya usimamizi wa data. Hii inajumuisha kuchukua nafasi za uongozi na kiufundi, kama vile maafisa wa ulinzi wa data, wasimamizi wa data, wanachama wa mamlaka ya ulinzi wa data, na wataalamu wa ujumuishaji wa kijinsia. Mfano ni mkakati wa takwimu wa Rwanda unaozingatia jinsia unaohakikisha kwamba watunga sera wanawake wanajumuishwa katika miundo ya usimamizi wa data ya kitaifa.³³

Kinyume chake, usawa wa haki za kijinsia katika usimamizi wa data unalenga kuhakikisha kwamba wanawake na wasichana wanapata fursa, nguvu na rasilimali kwa usawa ili kushiriki, kushawishi, na kunufaika na jinsi data inavyokusanywa, kutawaliwa, kushirikishwa na kutumiwa. Hii itahitaji kuanzisha hatua za kurekebisha ambazo hushughulikia vikwazo vya kipekee katika usimamizi wa data vinavyowakabili wanawake na wasichana. Kwa mfano, Wizara ya TEHAMA ya Uganda na Tume ya Mawasiliano ya Uganda (UCC) zimefanya kazi na vikundi vya haki za wanawake kuangazia hatari za ukatili wa kijinsia mtandaoni, na kusababisha uelewa mkubwa wa hatua za usalama mtandaoni kutoka kwa wanawake na wasichana.³⁴ Mfano wa matumizi hapa chini unaonyesha

³¹ Rachel Marcus, Fiona Samuels, Shoubo Jalal, na Helen Belachew (2022), Mfululizo wa Karatasi za Usuli Sera ya Jinsia ya UNICEF na Mpango wa Utekelezaji 2022-2025 Programu ya Mabadiliko ya Kijinsia

³² Ibid

³³ Sera ya Data (2023): Kuvunja Vikwazo: Kuimarisha Uchambuzi na Matumizi ya Data ya Jinsia na Mpango wa Maabara ya Data ya Jinsia: <https://www.datatopolicy.org/use-case/gender#:~:text=Implementation-,Strategic%20Collaboration%20in%20Action,the%20implementation%20of%20its%20activitys>.

³⁴ WOUNET (2024); Kukuza Nafasi za Mtandaoni Zinazojumuisha Jinsia nchini Uganda: [https://woungnet.org/fostering-gender-inclusive-online-spaces-in-uganda-insights-from-the-our-voices-our-futures-consultative-meeting/#:~:text=Project%20Context%20and%20Progress,%2Dbased%20violence%20\(OGBV\)](https://woungnet.org/fostering-gender-inclusive-online-spaces-in-uganda-insights-from-the-our-voices-our-futures-consultative-meeting/#:~:text=Project%20Context%20and%20Progress,%2Dbased%20violence%20(OGBV)).

mfano mwingine wa usawa wa haki za kijinsia.

Kituo cha Ubora cha Afrika katika Bioinformatiki na Sayansi ya Data-Intensive (ACE-Uganda) kilizindua Programu ya Sayansi ya She-Data, mpango unaolenga kuwapa wanawake vijana wa Uganda ujuzi wa vitendo na unaohitajika sana katika sayansi ya data, akili bandia, na bioinformatiki. Mpango huo unalenga kuziba pengo la kijinsia katika sayansi ya data na teknolojia kwa kuwawezesha wanawake vijana ujuzi wa kustawi kikamilifu na kushiriki katika kuunda mustakabali wa kazi na uvumbuzi katika enzi ya kidijitali. Programu hiyo imewasaidia wanawake wawili katika ngazi ya udaktari, watano katika ngazi ya uzamili, na wengine kadhaa katika mafunzo ya vitendo, ikiwaweka kama waanzilishi katika uwanja ambapo wanawake bado hawajawakilishwa kikamilifu. Serikali ya Uganda, kupitia Wizara ya TEHAMA na Mwongozo wa Kitaifa, imejitolea kupanua fursa kama hizo chini ya Mpango wa Mabadiliko ya Kidijitali (2023–2027), ambao unaweka kipaumbele katika ukuzaji wa ujuzi, uvumbuzi, na ushiriki wa wanawake katika TEHAMA.

Kwa kutoa usaidizi na rasilimali zinazolengwa kwa wanawake ambao kihistoria hawakuwakilishwa kikamilifu katika sayansi na teknolojia ya data, mpango wa Sayansi ya She Data unaonyesha usawa wa haki za kijinsia katika vitendo. Zaidi ya hayo, programu hiyo inahakikisha kwamba wanawake si tu wamejumuishwa bali pia wamepewa ujuzi muhimu ili kushiriki kwa njia yenye maana katika nyanja zinazoibuka za data na kidijitali. Kwa kufanya hivyo, inachangia ukuaji jumuishi, uvumbuzi, na maendeleo endelevu, huku ikiwaweka wanawake mstari wa mbele katika mapinduzi ya kidijitali.

Chanzo: Kituo cha Ubora cha Afrika katika Bioinformatiki na Sayansi ya Data Kamili (ACE-Uganda) na Wizara ya ICT na Mwongozo wa Kitaifa, Uganda (2024)

Katika nchi mbalimbali za Afrika, mashauriano ya sera za ICT kupitia majukwaa kama vile webinars, mikutano, na warsha za wadau hutoa fursa muhimu kwa viongozi wa wanaume na wanawake katika teknolojia kushiriki mitazamo yao ili kuhakikisha kwamba maamuzi kuhusu ulinzi wa data yanaakisi wasiwasi wa kila mtu.³⁵ Kufikia usawa wa kijinsia na usawa wa haki za kijinsia si tu kuhusu uwakilishi sawa bali pia kuhusu haki katika upatikanaji, ushiriki na ushawishi. Inahitaji sera za makusudi, mazoea yanayozingatia jinsia na ushirikiano kati ya serikali na wadau wengine kama vile asasi za kiraia, wasomi, na sekta binafsi ili kuhakikisha kwamba watu wote, bila kujali jinsia, wanaweza kufaidika na usimamizi wa data.

³⁵ UN WOMEN (2024), Kuziba mgawanyiko wa kijinsia kidijitali kupitia ushauri na ushirikiano

Kanuni za Jinsia

Hizi ni sheria zisizo rasmi za kijamii zinazofafanua tabia, majukumu na majukumu yanayotarajiwa ya watu kulingana na jinsia yao wanayoiona.³⁶ Kanuni za kijinsia ni sehemu ya miundo inayounga mkono ukosefu wa usawa wa kijinsia na ni shabaha muhimu ya mabadiliko katika mbinu za kubadilisha jinsia.³⁷ Katika muktadha wa usimamizi wa data, kanuni za kijinsia huathiri maamuzi ya nani yanapewa kipaumbele, data ya nani inakusanywa, jinsi inavyoainishwa, na jinsi inavyotumika katika michakato ya kufanya maamuzi. Kubadilisha kanuni za kijinsia kunahitaji mabadiliko katika ngazi zote, ikiwa ni pamoja na mtu binafsi, jamii, mifumo, huduma, na sera.³⁸ Mabadiliko haya yanahakikisha kwamba michakato ya utawala haiakisi tu usawa wa haki za kijinsia kimsingi lakini huondoa kikamilifu vikwazo vya mfumo katika ukusanyaji, uchambuzi na utumiaji wa data. Mfano ulio hapa chini unaonyesha matumizi ya kuvunja kanuni za kijinsia katika teknolojia ya kidijitali.

Serikali ya Rwanda imejitolea kuvunja kanuni za kijinsia kupitia mipango mbalimbali. Mojawapo ya mikakati hii ni mkakati wa Uwezeshaji Wanawake Kupitia Teknolojia za Kidijitali (WEM-TECH) ili kuhakikisha uwezeshaji wa wanawake na ushiriki wao kamili kulingana na usawa katika nyanja zote za jamii na teknolojia ya kidijitali. Mkakati huu unawaweka wanawake kama wavumbuzi, wabunifu, wachangiaji katika michakato ya data, watengenezaji wanaosonga mbele zaidi ya kupata tu au kutumia au kupata teknolojia ili kuunda na kuboresha maisha yao ya kila siku kikamilifu. Mojawapo ya malengo ya mkakati huu ni kushughulikia vikwazo vinavyotokana na kanuni na dhana potofu za kijamii na kuimarisha usalama wa kidijitali kwa ajili ya ujumuishaji wa wanawake.

Mipango mingine kama “Inkubito z’lcyeza” (kutoa tuzo kwa wasichana wanaofanya vizuri zaidi na mipango ya ufadhili wa masomo kwa wasichana) chini ya Imbuto Foundation inawasaidia wasichana kutoka familia zilizo katika mazingira magumu kupata elimu, kufuata ndoto zao na kushiriki katika nyanja zinazotawaliwa na wanaume kama vile Sayansi, Teknolojia, Hisabati na Teknolojia ya Mawasiliano ya Habari, na hivyo kuongeza uwezo wao wa kuajiriwa na uwezeshaji wa kiuchumi.

Tunaandika: Imeanzishwa na chumba cha ICT cha Shirikisho la Sekta Binafsi la Rwanda na Chuo Kikuu cha Rwanda. “250 Startup” ni mpango wa ujifunzaji ambao umehitimu takriban kampuni changa 30 hadi sasa. Kampuni changa zinajumuisha kampuni changa zilizoanzishwa na kuongozwa na wasichana. Hadi sasa, wanawake 108 walihitimu wakiwa na programu na ukuzaji wa ujuzi laini katika makundi mawili ya kwanza, na matokeo yake, 91.5% ya wahitimu wote kutoka kundi la kwanza na la pili wameajiriwa.

Chanzo: Rwanda (EN), UN Women (2022), Uwezeshaji Wanawake Kupitia Teknolojia za Kidijitali (Wem-Tech) Mkakati

³⁶ Rachel Marcus, Fiona Samuels, Shoubo Jalal, na Helen Belachew (2022), Mfululizo wa Karatasi za Usuli Sera ya Jinsia ya UNICEF na Mpango wa Utekelezaji 2022-2025 Programu ya Mabadiliko ya Jinsia

³⁷ Ibid

³⁸ Jukwaa la Usawa wa Kizazi cha Ibid (2021) Kubadilisha Kanuni za Jinsia Ili Kufikia Usawa Sasa Ripoti ya Majadiliano Iliyopangwa #3

Uwezeshaji

Uwezeshaji hufafanuliwa kwa njia mbalimbali. Ufafanuzi mmoja kamili unaelezea kama safari ya kibinafsi ambapo watu binafsi, kupitia ufikiaji ulioongezeka na ufahamu muhimu, huendeleza uelewa wazi na unaobadilika wa wao wenyewe, haki zao, na fursa zao katika ulimwengu unaowazunguka.³⁹ Mchakato huu unahusisha kupata uwakala ulioongezeka, sauti, na ushirikishwaji, na kuwawezesha kufanya maamuzi ya kibinafsi na ya umma ambayo yanaboresha maisha na jamii zao.⁴⁰ Kuunga mkono uwezeshaji wa wanawake kunahitaji juhudi za pamoja za kubadilisha miundo, taasisi na mienendo ambayo huimarisha na kuendeleza ukosefu wa usawa na vikwazo.⁴¹ Kukuza uwezeshaji wa wanawake, wasichana ni kipengele muhimu cha programu zinazobadilisha jinsia.⁴² Kwa usimamizi wa data, hii itahusisha kuwapa wanawake na wadau wengine ujuzi wa kuelewa, kuchambua na kutumia data kutetea haki za wanawake na pia kuwawajibisha serikali. Mfano ulio hapa chini unaonyesha matumizi ya uwezeshaji.

Nchini Nigeria, Kituo cha Uwezeshaji wa Teknolojia ya Wanawake (W.TEC), kimekuwa nguvu inayoongoza ya kuwawezesha wanawake na wasichana katika data na teknolojia ya dijitali. Kupitia programu zake zinazozingatia ujuzi wa dijitali, ushauri na uongozi, W.TEC imewafunza idadi nzuri ya wanawake katika ujuzi wa ujasiriamali wa dijitali.

Wanawake na wasichana ambao kihistoria hawakuwakilishwa vya kutosha katika teknolojia na data walipokea rasilimali na usaidizi unaolengwa ili waweze kushiriki kwa maana kama wavumbuzi, waandikaji wa misimbo, watumiaji wa data, na wajasiriamali wa kidijitali, si watumiaji wa teknolojia tu.

Jitihada hizo zinachangia kuziba pengo la kijinsia katika uchumi wa kidijitali na hivyo kuendeleza uwezeshaji wa wanawake katika usimamizi wa data na kidijitali wa Nigeria.

Chanzo: Ripoti ya Athari ya Kituo cha Uwezeshaji cha Teknolojia ya Wanawake (W.Tec) 2024

³⁹ A.Cornwall, (2016), Uwezeshaji Wanawake: Inafanya kazi gani? Jarida la Maendeleo ya Kimataifa J. Int. Dev. 28, 342–359 (2016) Ilichapishwa mtandaoni Machi 28, 2016 katika Maktaba ya Mtandaoni ya Wiley (wileonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/jid.3210T

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Naguib, R. (2024). Mbinu Iliyojikita katika Uwezeshaji wa Wanawake: Kuelewa Ugumu. Katika: Naguib, R. (wahariri) Uwezeshaji wa Wanawake na Sera ya Umma katika Nchi za Ghuba ya Kiarabu. Mafunzo ya Ghuba, juzuu ya 11. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-6006-4_2

⁴² Ibid

Sura ya 3:

Mamlaka Muhimu ya Umoja wa Afrika kuhusu Mabadiliko ya Jinsia

Usimamizi wa data unaobadilisha jinsia umejikita katika mamlaka ya kimataifa, kikanda na kitaifa ambayo yanawapa serikali na taasisi jukumu la kuendeleza usawa wa kijinsia na ujumuishaji kupitia mifumo ya data. Umoja wa Afrika na nchi wanachama wake wameidhinisha ahadi mbalimbali kutoka kwa Ajenda ya Umoja wa Afrika ya 2063 na mfumo wa Sera ya AU-Data hadi itifaki ya Maputo na Mkataba wa Afrika kuhusu haki za Binadamu na Watu ambao unasisitiza mbinu jumuisi, za usawa na zinazozingatia haki za usawa wa kijinsia.

Kuelewa mamlaka haya ni muhimu kwa sababu yanaunda msingi wa kuwafanya serikali na taasisi kuwajibika, kuhakikisha kwamba desturi za data hazitambui tu tofauti za kijinsia bali pia huondoa kikamilifu vikwazo vya kimuundo vinavyoendeleza ukosefu wa usawa. Sura hii inatoa muhtasari wa majukumu muhimu kuhusu ujumuishaji wa kijinsia.

Ajenda ya Umoja wa Afrika 2063

Katika Kikao cha 24 cha Kawaida cha Bunge la Umoja wa Afrika, kilichofanyika Januari 2015 huko Addis Ababa, Ethiopia, Wakuu wa Nchi na Serikali walithibitisha tena kwamba Ajenda ya 2063 inaweka usawa wa kijinsia na uwezesaji wa vijana kama nguzo kuu katika mabadiliko ya Afrika, ili kujenga jamii zinazojali na zinazojumuisha.⁴³ Bunge hilo lilisisitiza zaidi kwamba hakuna jamii inayoweza kufikia uwezo wake kamili, isipokuwa ikiwa inawawezesha wanawake na vijana na kuondoa vikwazo vyote kwa ushiriki kamili wa wanawake katika nyanja zote za juhudi za kibinadamu.⁴⁴

Agizo hili muhimu linalenga bara ambapo raia wote wanashiriki kikamilifu katika kufanya maamuzi katika kila ngazi na ambapo hakuna mtoto, mwanamke au mwanaume atakayeachwa nyuma au kutengwa, kwa msingi wa jinsia, ushirika wa kisiasa, dini, ushirika wa kikabila, eneo, umri au mambo mengine.⁴⁵

Kwa mfano, tangu utekelezaji wa Ajenda ya Umoja wa Afrika ya 2063 mwaka wa 2014, nchi zinaendelea kuonyesha maendeleo yanayoonekana katika kuendeleza haki za wanawake, hasa katika ushiriki wa kisiasa, elimu na fursa za kijamii na kiuchumi na ujumuishaji katika nguvu kazi. Maendeleo thabiti kuelekea utawala jumuisi zaidi katika ngazi tofauti yameonekana katika nchi kama vile Rwanda, Namibia, Ethiopia.⁴⁶

⁴³ Ajenda ya Umoja wa Afrika 2063, ,

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Ibid, Matarajio ya 6, Lengo la 47-52

⁴⁶ Taasisi ya Kimataifa ya Demokrasia na Usaidizi wa Uchaguzi (IDEA), 2024, Ushiriki wa Kisiasa wa Wanawake ~ Kipimo cha Afrika 2024

Lengo kuu la agizo hili muhimu ni ushirikishwaji wa wanawake katika sekta zote katika ngazi zote, na pia kuunda mazingira wezeshi kwao kustawi. Ahadi za Ajenda ya 2063 hutumika kama kipimo cha kuunganisha jinsia katika mifumo ya data inayounda sera na maamuzi katika sekta zote. Inatumika kama sehemu ya marejeleo ya juhudi za pamoja za Afrika za kuendeleza usimamizi wa data unaobadilisha jinsia. Kwa hivyo, nchi za Afrika lazima zitoe mazingira wezeshi kwa wanawake na vijana kustawi na kufikia uwezo wao kamili.

Mfumo wa Sera ya Data ya Umoja wa Afrika

Kwa mtazamo wa mabadiliko ya kijinsia, mfumo wa Sera ya Data ya AU unasisitiza kwamba kuongezeka kwa utegemezi wa data, hasa kwa ajili ya kufanya maamuzi, haipaswi kuimarisha dhuluma za kihistoria au kuimarisha ukosefu wa usawa wa kijinsia wa kimuundo. Kuhakikisha usimamizi wa data unaozingatia jinsia na unaojumuishia ni muhimu katika kuondoa vikwazo vya kimfumo ambavyo wanawake na wasichana wanakabiliwa navyo. Kwa mfano, mifumo ya utabiri inayotumika kubuni programu za ruzuku au kusambaza mbegu zinazostahimili mabadiliko ya hali ya hewa inaweza kuwapa kipaumbele wamiliki wa ardhi wanaume huku ikiwapuuza wakulima wadogo wanawake, ambao ndio wengi wa nguvu kazi ya kilimo. Bila data inaozingatia jinsia, sera zina hatari ya kuongeza ukosefu wa usawa katika uzalishaji wa kilimo na usalama wa chakula barani Afrika.⁴⁷ Mfumo huo unahitaji mifumo ya data ibuniwe kwa njia ambayo wanawake na wasichana na makundi mengine yasiyowakilishwa kikamilifu yanaonekana, yanawakilishwa kwa usawa na kujumuishwa kikamilifu katika kuunda mustakabali wa data ya Afrika.

Mfumo wa Sera ya Data ya AU unahimiza zaidi nchi wanachama kupunguza hatari na kupunguza madhara katika usimamizi wa data kwa kutengeneza na kudumisha kanuni za maadili zinazozingatia muktadha wa Afrika na kuzingatia wazi sauti za raia, watu waliotengwa na waliowakilishwa kidogo, kama vile wanawake na wasichana. Kanuni hizi za maadili lazima ziende zaidi ya viwango vya jumla, zikiingiza ulinzi ndani ya mifumo ya data na mpangilio unaoakisi uhalisia na sauti za wanawake na makundi mengine yaliyotengwa ambayo mara nyingi hutengwa katika mchakato wa kufanya maamuzi. Kwa mfano, mifumo iliyopo ya utawala, ambayo mara nyingi huingizwa kutoka Kaskazini mwa Dunia, kwa kawaida imeundwa kwa ajili ya miktadha yenye mila tofauti za kisheria, uwezo wa miundombinu, na mienendo ya kitamaduni, na kuifanya iendane na uhalisia wa Kiafrika. Kutokubaliana huku kumesababisha masuala ya upendeleo, kutoaminiana, na uwakilishi mdogo katika kufanya maamuzi yanayotokana na data.⁴⁸

Mfumo huo unabainisha zaidi kwamba aina fulani za data na sekta maalum zinaweza kuhitaji mbinu maalum za usimamizi wa data zinazoshughulikia changamoto zao za kipekee. Hata hivyo, hatua kama hizo hazipaswi kuunda mifumo ambayo inaweza kufanya zisiweze kutumika sana lakini zinapaswa kupatana na kanuni za jumla za usimamizi wa data na mfumo huu wa sera kwa ujumla. Mbinu jumuishi mahususi ya Afrika inahitajika haraka

⁴⁷ Nchanji, EB, Ageyo, OC, Puskur, R. et al. (2024), Kuelekea vipimo vinavyobadilisha jinsia katika kipimo cha utendaji wa mfumo wa mbegu: maarifa ya sera na utendaji katika Afrika Kusini mwa Sahara. <https://doi.org/10.1186/s43170-024-00291-6>

⁴⁸ George, Patrick. (2023). Usimamizi wa data Jumuishi na Unaoaminika barani Afrika - Kubuni mifumo ya utawala iliyoundwa kwa ajili ya maeneo ambayo hayajawakilishwa kikamilifu.

ili kuhakikisha kwamba usimamizi wa data unaonyesha maadili, uhalisia na matarajio ya wanawake na wasichana huku ukilinda haki zao.

Sera ya Jinsia ya Umoja wa Afrika

Sera ya jinsia inalenga kuziba pengo la ukosefu wa usawa kati ya wanaume na wanawake kwa kuzingatia hasa kushughulikia ukosefu wa usawa wa kijinsia unaoendelea na kuimarisha uelewa na utambuzi wa michango ya wanawake katika maendeleo. Kwa mfano, maono ya sera hiyo ni kufikia jamii ya Kiafrika iliyoanzishwa kwa demokrasia, usawa wa kijinsia, haki za binadamu na utu ambapo hadhi sawa ya wanawake na wanaume, wasichana na wavulana, inatambuliwa huku jinsia zote mbili zikistawi pamoja kwa amani, katika mazingira ya amani na salama yanayoonyeshwa na ushirikiano sawa katika kufanya maamuzi katika maendeleo ya bara.⁴⁹ Kwa kweli, lengo la sera ya jinsia ya AU ni kukuza usawa wa kijinsia na uwezeshaji wa wanawake barani Afrika kupitia mbinu inayotegemea haki na inayoendeshwa na ushahidi ambayo hutumia data na viashiria vya utendaji vilivyogawanywa kijinsia ili kukuza mazingira na desturi zinazozingatia jinsia katika ngazi zote.

Ingawa maendeleo makubwa yamepatikana katika nchi nyingi za Afrika, wasiwasi wa wanawake mara nyingi hubaki kuwa wa pili katika ajenda za maendeleo, huku uwakilishi mdogo wa usawa wa kijinsia na mipango ya haki za wanawake kote barani. Vikwazo vinavyoendelea ni pamoja na uwezo mdogo wa kitaasisi na utashi mdogo wa kisiasa wa kuingiza jinsia, ambao huwatenga wanawake katika michakato ya kufanya maamuzi na kuwazuia kufaidika kikamilifu na ukuaji wa uchumi, haki za binadamu na maendeleo ya kijamii

Itifaki ya Maputo

Itifaki ya Maputo inazilazimisha nchi Wanachama wa Umoja wa Afrika kuchukua hatua madhubuti za kukuza na kulinda haki za wanawake kuhakikisha ushiriki wao kamili katika nyanja zote za maisha, ikiwa ni pamoja na michakato ya utawala na kufanya maamuzi. Inatoa wito wa kuondolewa kwa ubaguzi dhidi ya wanawake na ujumuishaji wa mitazamo ya kijinsia katika hatua zote za mipango ya maendeleo.

Itifaki inathibitisha kwamba maendeleo hayawezi kupatikana bila sauti na uongozi wa wanawake katika moyo wa miundo ya utawala. Inahimiza ujumuishaji wa masuala ya kijinsia katika michakato ya serikali ili kuhakikisha kwamba mahitaji na vipaumbele vya wanawake vinaakisiwa. Kwa kufanya hivyo, itifaki inaweka ujumuishaji wa kijinsia si kama suala la pembeni bali kama nguzo ya msingi ya utawala wa kidemokrasia na haki ya kijamii barani Afrika.

⁴⁹ Sera ya Jinsia ya Umoja wa Afrika 2009

Sura ya 4:

Malengo Muhimu ya Kimkakati kwa Usimamizi wa data Inayobadilisha Jinsia

Mbinu ya kubadilisha jinsia inalenga kufichua na kushughulikia sababu za msingi za ukosefu wa usawa, ubaguzi, vikwazo na kutengwa kwa misingi ya kijinsia. Sababu hizi mara nyingi hujumuisha kanuni za kijinsia zilizojikita, dhana potofu, mitazamo na tabia za kitamaduni, na mahusiano ya mamlaka katika ngazi nyingi, ambayo yote huunda, huimarisha, na kudumisha ukosefu wa usawa wa kijinsia.⁵⁰

Ukosefu wa usawa wa kijinsia na kanuni za kijinsia zenye madhara huchochea ubaguzi na ukosefu wa haki katika mifumo na michakato ya usimamizi wa data pamoja na kupunguza upatikanaji wa taarifa na ushiriki kwa wanawake na makundi mengine yaliyotengwa. Hatua ambazo hazizingatii jinsia zina hatari ya kuwa za kinyonyaji au zenye madhara, na pia kutokuwa na ufanisi. Mfumo mzuri wa usimamizi wa data lazima uwe na jinsia katikati yake.

Mbinu za kubadilisha jinsia hushughulikia kanuni na desturi zinazosababisha ukosefu wa usawa wa kijinsia, changamoto na hatimaye hubadilisha usambazaji usio sawa wa madaraka katika jamii, na kuwanufaisha watu wa jinsia zote. Kuchukua mbinu hizi kutasaidia kukomesha ubaguzi na kutengwa katika mifumo na michakato ya usimamizi wa data.

Katika muktadha wa usimamizi wa data, kupitisha mbinu ya kubadilisha jinsia kunahusisha kufanya kazi ya kubadilisha kanuni hatari za kijinsia zinazokuza kutengwa kwa wanawake katika michakato ya usimamizi wa data; kuondoa vikwazo vya kijinsia kwa huduma na kutetea usawa wa kijinsia.

Kwa mfano, nchi kadhaa za Kiafrika zimeanzisha programu za kitaifa za utambuzi wa kidijitali. Ingawa lengo lake ni kurahisisha upatikanaji wa huduma, asasi za kiraia mara nyingi zimeibua wasiwasi kwamba wanawake, hasa wale walio katika maeneo ya vijijini, walikuwa wakitengwa kwa sababu ya ukosefu wa usawa wa kijinsia uliokithiri. Wanawake wengi hawakuwa na nyaraka (kama vile vyeti vya kuzaliwa au hati miliki za mali) zinazohitajika ili kujiandikisha; kizuizi kilichofungwa kwa ubaguzi wa kijinsia wa kihistoria katika urithi na haki za ardhi. Katika kukabiliana na hilo, mashirika ya haki za binadamu yaliendeleza mbinu ya kubadilisha jinsia kwa kutetea mageuzi ya sera kuhusu uthibitisho wa utambulisho, kupinga kanuni za kibaguzi, kupanua ufikiaji wa vitendo kupitia ufikiaji lengwa na usajili wa simu, na kuunganisha utetezi wa vitambulisho vya kidijitali na mageuzi mapana ya kimuundo katika haki za ardhi na urithi.

Kwa hivyo, mbinu ya kuleta mabadiliko inakuza usawa wa kijinsia, ikichunguza kwa kina ukosefu wa usawa na jinsia, ikiimarisha desturi chanya na kuunda upya miundo ya kijamii, sera na mifumo inayodumisha ukosefu wa usawa wa kijinsia.⁵¹

⁵⁰ Uangalizi wa Takwimu Huria na Data 2X, (2019), Kuziba Pengo: Kuchora Ramani ya Upatikanaji wa Data ya Jinsia barani Afrika Ripoti ya Kiufundi

⁵¹ Maina, S., & Rooney, L.(2024). Data ya jinsia si ya thamani tu; ni muhimu katika kuzuia na kukabiliana na vurugu zinazotokana na jinsia. Lakini kuna mapengo; UN Women na Lauren Rooney, iMMAP Inc.

Malengo ya kimkakati yafuatayo yanajitokeza kama mambo muhimu yaliyoibuliwa kutoka kwa warsha shirikishi katika nchi hizo tatu: Côte d'Ivoire, Uganda na Zambia ambayo hayapaswi kupuuzwa wakati wa usimamizi wa data unaobadilisha jinsia. Kila moja ya vipengele imeelezwa na ina hatua mahususi ambazo watumiaji wa kitabu hiki wanaweza kutumia ili kuboresha ujumuishaji wao wa kijinsia katika usimamizi wa data.

Zaidi ya hayo, kila lengo la kimkakati linajumuisha orodha ya ukaguzi yenye maswali ili kuwasaidia watumiaji kutathmini kufuata michakato ya usimamizi wa data na kuhakikisha hatua zao zinaendana na malengo ya kimkakati ya kitabu hiki cha mwongozo wa usimamizi wa data unaobadilisha jinsia. Zaidi ya hayo, orodha za ukaguzi zitawawezesha watumiaji kulinganisha desturi zilizopo za usimamizi wa data na viwango vilivyoangaziwa katika kitabu hiki cha mwongozo, kutambua mapengo, upendeleo katika mnyororo wa thamani wa data na kuongoza maendeleo ya sera na programu nyeti za kijinsia. Orodha za ukaguzi pia zitatumika kama zana ya kutafakari na ushirikiano, ikihimiza mazungumzo wakati wa mashauriano, mafunzo na mikutano ya wadau ili kukuza uelewa wa pamoja, kubadilishana desturi nzuri na kuunda suluhisho kwa pamoja .

Lengo la Kimkakati la 1: Ushiriki wa Raia katika Mienendo ya Usimamizi wa data

Michango ya raia katika ukusanyaji wa data, katika mnyororo wa thamani wa data, kuanzia muundo, ukusanyaji hadi usambazaji na matumizi, ni muhimu ili kuhakikisha kwamba data inaakisi hali halisi na mahitaji ya watu wote, hasa makundi yaliyotengwa. Ushiriki huo huwezesha jamii kushiriki kwa maana na taasisi za umma, huongeza sauti za waliotengwa, hupanua umiliki wa raia wa uzalishaji wa data na huongeza uwajibikaji. Michango ya raia kwa data pia husaidia kushinda changamoto za data, kama vile kutoonekana kwa baadhi ya makundi ya watu katika takwimu rasmi, ukosefu wa imani kwa taasisi, na kutengana kati ya masuala ya ndani na uundaji wa sera za kitaifa, na kukuza mchakato wa kufanya maamuzi unaojumuisha zaidi.⁵²

IKatika miktadha mingi, wanawake na makundi mengine yaliyotengwa hawashiriki vya kutosha katika usimamizi wa data katika viwango tofauti na hawajui haki zao, majukumu na ushawishi unaowezekana kuhusu jinsi data inavyokusanywa, kusimamiwa na kutumiwa.⁵³ Kiutendaji, ushiriki wao mara nyingi hupunguzwa katika kutoa idhini wakati wa ukusanyaji wa data, na tu wanapohusika moja kwa moja.⁵⁴ Ushiriki mpana mara nyingi hutawaliwa na mashirika ya kimataifa, wizara za serikali na labda mashirika machache ya kiraia, na kuacha makundi haya ya watu kutengwa na ushiriki wa kina katika kufanya maamuzi.⁵⁵

Kote barani Afrika, wanawake wameshiriki katika shughuli kama vile kuchambua bajeti na data ya utoaji wa huduma, na kubuni pamoja mipango ya uwazi kama vile kadi za alama za jamii na dashibodi za data huria, na kuwapa jukumu la moja kwa moja katika usimamizi wa data huku wakihakikisha vikwazo mahususi vya kijinsia vinatambuliwa na kushughulikiwa.⁵⁶

⁵² UNSD (2024), Mfumo wa Copenhagen kuhusu Data ya Raia

⁵³ Chowdhury, R. Uwakilishi Mbayo wa Vikundi Vilivyotengwa: Ukosaji wa Ukoloni Mamboleo wa Kijadi. *J Bus Ethics* 186, 553–570 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10551-022-05229-4>

⁵⁴ Data2X, (2022), Kubadilisha Mazingira ya Data. Suluhisho za Kufunga Mapengo ya Data ya Jinsia. <https://data2x.org/wp-content/uploads/2022/04/Solutions-to-Close-Gender-Data-Gaps-FINAL.pdf>

⁵⁵ Kundi Lengwa Zambia

⁵⁶ Albert Meijer, Suzanne Potjer, (2018) Data huria inayozalishwa na raia: Uchambuzi wa uchunguzi wa kesi 25, Taarifa za Serikali Robo Mwaka, Juzuu ya 35, Toleo la 4, Kurasa 613-621, ISSN 0740-624X, <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.10.004>.

Kushirikiana na wanawake na kuunganisha mawazo yao huboresha mwonekano wao katika data, kuangazia sauti ambazo mara nyingi ‘zimeachwa nyuma zaidi’ na kufichua uzoefu ambao vyanzo vya jadi havipo. Ushiriki wa wanawake katika mnyororo wa data huongeza ushahidi wa kufanya maamuzi na kuziba pengo la uaminifu kati ya raia na serikali.⁵⁷ Michango ya wanawake na wasichana katika data, kama vile kuongoza uzalishaji wa data au kushiriki katika uzalishaji rasmi wa takwimu, inaweza kuanzishwa na wadau tofauti, iwe ni serikali (ofisi za kitaifa za takwimu au taasisi zingine za serikali) au watendaji wasio wa serikali, ikiwa ni pamoja na watu binafsi, mashirika ya kiraia (AZAKI) au wasomi. Hii inaweza kutokea katika hatua tofauti za mnyororo wa thamani wa data, kuanzia muundo wa zana ya ukusanyaji data, kupitia uzalishaji na uchambuzi wa data, hadi usambazaji na utumiaji.⁵⁸

Hatua Maalum ya 1: Shirikiana na harakati za wanawake na wasichana kwa ajili ya utawala shirikishi wa data. .

Angalia harakati na watetezi wa wanawake na wasichana, ambao kwa muda mrefu wamekuwa mstari wa mbele katika kuendesha mabadiliko halisi katika mfumo ikolojia wa usimamizi wa data na shirikiana nao/omba ushiriki wao katika mipango inayohusiana na usimamizi wa data. Harakati na watetezi hawa mara nyingi ni wataalamu katika aina za uhamasishaji wa kijamii na ujenzi wa muungano ambao hutoa ardhi yenye rutuba ambayo matumizi ya data na mbinu zingine za uwazi na uwajibikaji zinaweza kuota mizizi. Washirikishe katika mbinu za ufuatiliaji wa data kama vile kadi za alama za raia, majukwaa ya data huria, na dashibodi, ili kuendesha uwajibikaji katika michakato ya usimamizi wa data.

Hatua Maalum ya 2: Jenga uwezo wa wanawake na wasichana ili kuunda jinsi data inavyotawaliwa.

Toa ujenzi wa uwezo wa kujitolea na usaidizi wa kiufundi kwa harakati za wanawake na wasichana ili kuwasaidia kutumia data na kujihusisha vyema na michakato na desturi za usimamizi wa data. Ushiriki wenye maana na wanawake na wasichana unapaswa kuwa kiwango cha kawaida, sio wazo la baadaye. Kukuza uelewa wa usimamizi wa data miongoni mwa wanawake na makundi yaliyotengwa huongeza uwezo wao wa kuchangia kwa maana. Programu zilizoundwa kwa kuzingatia viwango vya uelewa na tofauti ndogo ndogo za kitamaduni, zinazowapa wanawake ujuzi wa kukusanya, kuchambua, na kutafsiri data ya kijinsia. Warsha na kampeni za kielimu huendeleza umiliki na kujiamini katika uzalishaji wa data za kijinsia.

Orodha ya Ushiriki wa Raia katika Vitendo vya Usimamizi wa data

Serikali na washirika wanaweza kutumia maswali yafuatayo ya orodha ili kutathmini kama mipango ya usimamizi wa data inazingatia sauti, utaalumu, na uwakala wa wanawake na wasichana.

⁵⁷ UNESCO (2024), Kuwezesha Sauti: Data ya Jinsia Inayozalishwa na Raia kwa Utawala Jumuishi

⁵⁸ Ibid

1. Je, harakati za wanawake na wasichana zinashiriki kikamilifu katika kubuni na kutekeleza mipango ya usimamizi wa data katika mnyororo wa thamani wa data?
2. Je, kuna mafunzo au programu zozote maalum, rasilimali na usaidizi wa kiufundi ili kuhakikisha wanawake na wasichana wanaweza kushiriki kwa njia yenye maana na data huria, kadi za alama za raia, na mifumo ya uwajibikaji?
3. Je, kuna mifumo ya wanawake na wasichana kutoa maoni kuhusu thamani na nia ya kuendelea kushiriki katika michakato ya usimamizi wa data?

Lengo la Mkakati la 2: Usimamizi wa data wa Jinsia wa Maadili

Kadri serikali zinavyoboresha mifumo yao ya data, usimamizi wa data wa kimaadili umeibuka kama msingi wa kuhakikisha haki, uadilifu, na ushirikishwaji katika matumizi ya data. Inazidi kuwa muhimu kwa kusimamia michakato ya data katika mnyororo wa thamani na kuendesha maendeleo na uvumbuzi katika serikali za Afrika. Hata hivyo, mbinu nyingi zilizo za utawala kote Afrika zimebadilishwa kutoka kwa mifumo ya kimataifa ambayo haishughuliki ipasavyo utofauti wa kitamaduni wa bara, hali halisi ya miundombinu, na miktadha ya kijamii na kisiasa. Mbinu za sasa mara nyingi hazina ujumuishaji na hushindwa kuanzisha uaminifu wa kutosha kati ya wadau, na kusababisha upendeleo unaoendelea, ufikiaji usio sawa, na ushiriki mdogo wa jamii.⁵⁹

Usimamizi wa data kimaadili unahusisha kuweka viwango vinavyofaa ili kudumisha ubora wa data na kulinda haki za wanawake na wasichana huku ukihakikisha kwamba data inakusanywa na kutumika kwa uwajibikaji.⁶⁰ Inasisitiza viwango kwamba kiwango cha chini cha data kinachohitajika ili kufikia lengo lililokusudiwa kinakusanywa na kutumika kwa uwajibikaji.⁶¹ Pia inahusisha viwango vinavyohakikisha kwamba data ni sahihi na ya ubora mzuri, na kwamba hatua madhubuti za usalama zinatekelezwa ili kulinda data ya wanawake na wasichana kutokana na ufikiaji, usindikaji au uharibifu usioidhinishwa.⁶² Miongozo ya kimaadili ni muhimu ili kuhakikisha haki na ustawi wa wanawake na wasichana unaheshimiwa, na kuchangia uaminifu na uendeleu wa data inayozalishwa.⁶³

⁵⁹ George, Patrick. (2023). Usimamizi wa data Jumuishi na Unaoaminika barani Afrika - Kubuni mifumo ya utawala iliyoundwa kwa ajili ya maeneo ambayo hayajawakilishwa kikamilifu.

⁶⁰ Teanna Barrett, Chinasa T. Okolo, B. Biira, Eman Sherif, Amy Zhang, na Leilani Battle. 2025. Maadili ya Data ya Kiafrika: Mfumo wa Kujadili kwa AI ya Kuondoa Ukoloni kwa Weusi. Katika Mkutano wa ACM wa 2025 kuhusu Haki, Uwajibikaji, na Uwazi (FAccT '25), Juni 23–26, 2025, Athens, Ugiriki. ACM, New York, NY, Marekani, kurasa 16. <https://doi.org/10.1145/3715275.3732023>

⁶¹ WHO (2016), Kuweka wanawake kwanza: mapendekezo ya kimaadili na usalama kwa ajili ya utafiti kuhusu unyanyasaji wa majumbani dhidi ya wanawake: Mapendekezo ya kimaadili na usalama kwa ajili ya utafiti wa kuingilia kati kuhusu unyanyasaji dhidi ya wanawake. Kujenga juu ya masomo kutoka kwa chapisho la WHO uchapishaji

⁶² Adele V. (2022), Utafiti juu ya maelezo ya faragha na matarajio ya vikundi vya demografia Afrika Kusini

⁶³ Appiah R, Raviola G, Weobong B. (2024), Kusawazisha Maadili na Utamaduni: Mapitio ya Upeo wa Changamoto za Kimaadili-Kitamaduni na Utekelezaji wa Mfano wa Ridhaa ya Mtu Binafsi katika Utafiti wa Kiafrika. Jarida la Utafiti wa Kielelezo kuhusu Maadili ya Utafiti wa Binadamu;19(3):143-172

Hata hivyo, kadri mifumo ya data inavyobadilika na kuunganishwa, hasa kupitia mtiririko wa data unaovuka mipaka, kuna haja ya mwongozo ulio wazi zaidi ili kudhibiti changamoto za kimaadili katika kushiriki, kupata na kutumia data. Mwongozo kama huo unakuwa muhimu ili kuhakikisha kuna desturi za utawala zenye maadili, usawa, na zinazozingatia haki ambazo zitasaidia kuzuia ukiukwaji usio wa kukusudia wa faragha na haki za jamii⁶⁴ FKwa mfano, kumekuwa na visa vya unyonyaji wa data za kiafya, ufuatiliaji wa kisiasa, na kutengwa kwa kidijitali, ambavyo vinaathiri wanawake wa vijijini na jamii zilizotengwa katika nchi mbalimbali za Afrika⁶⁵ Usimamizi wa data wa kimaadili kwa nchi za Afrika unamaanisha kuunda mifumo na sera zinazohakikisha kwamba data kuhusu wanawake, wasichana na makundi yaliyotengwa inakusanywa, inasimamiwa na kutumika kwa njia zinazokuza usawa wa kijinsia, kulinda haki na kuepuka madhara pamoja na kuendana na viwango vya kimataifa.⁶⁶

Hatua Maalum ya 1: Kuunganisha vifungu vinavyozingatia jinsia katika usimamizi wa data.

Hakikisha kwamba michakato ya usimamizi wa data inahakikisha mifumo maalum inayozingatia jinsia. Kwa mfano, kuunganisha vifungu vinavyozingatia jinsia katika michakato ya usimamizi wa data ya kitaifa, kudumisha viwango vya faragha na usalama, na kulinda data dhidi ya matumizi mabaya na ubaguzi.

Hatua Maalum ya 2: Kuwa na miongozo ya kimaadili iliyo wazi. Hakikisha kuna miongozo na itifaki za data za kimaadili zilizo wazi kwa ajili ya michakato ya usimamizi wa data iliyo wazi. Zaidi ya hayo, weka itifaki za kushiriki data ambazo data ya kijinsia inaweza kushirikiwa na taasisi zipi, pamoja na jinsi inavyopaswa kukusanywa.

Miongozo inapaswa pia kujumuisha mifumo ya ufuatiliaji ili kufuatilia athari chanya na hatari zinazowezekana dhidi ya wanawake, wasichana na makundi mengine yaliyotengwa ambazo zinaweza kutokea katika michakato ya usimamizi wa data.

Orodha ya Ukaguzi wa Usimamizi wa data ya Kijinsia ya Maadili

Wadau wanaweza kutumia orodha hii ya ukaguzi kutathmini kama michakato ya usimamizi wa data inazingatia jinsia na inajumuisha. Inasisitiza ulinzi dhidi ya ubaguzi, kushughulikia upendeleo, kuanzisha miongozo iliyo wazi, kufuatilia hatari na faida na kukuza ushirikiano wa wadau wengi ili kuhakikisha uwajibikaji na usawa katika usimamizi wa data.

⁶⁴ OECD, (2021), Kanuni za Utendaji Bora kwa Maadili ya Data katika Sekta ya Umma

⁶⁵ AFIC (2024), Data ni nguvu lakini ni nani anayeidhibiti? <https://www.africafoicentre.org/data-is-power-but-who-controls-it-dialogue-on-data-governance/>

⁶⁶ Ibid

1. Je, itifaki za kitaifa za usimamizi wa data zinajumuisha vifungu vinavyozingatia jinsia vinavyolinda dhidi ya ubaguzi na matumizi mabaya ya data ya kijinsia?
2. Je, serikali zina mifumo iliyowekwa ya kushughulikia changamoto maalum za kimaadili na upendeleo unaoathiri wanawake, wasichana na makundi mengine yaliyotengwa katika usimamizi wa data?
3. Je, miongozo na itifaki za kimaadili za usimamizi wa data katika mnyororo wa thamani wa data zimetengenezwa?
4. Je, mifumo ya ufuatiliaji imewekwa ili kufuatilia athari chanya na hatari zinazowezezana katika kutekeleza desturi za data za makutano na jinsia?
5. Je, kuna jukwaa au utaratibu ulioanzishwa wa wadau wengi wa ushirikiano unaoendelea, mapitio na marekebisha ya mbinu zinazozingatia jinsia katika usimamizi wa data?

Lengo la Mkakati la 3: Kuimarisha Uzalishaji na Matumizi ya Data ya Jinsia

Hali ya mifumo ya data ya jinsia katika nchi za Afrika ni duni sana. Katika nchi nyingi, data ya jinsia haipatikani kwa urahisi, na pale inapopatikana mara nyingi huwa haifunguki kikamilifu.⁶⁷ Zaidi ya hayo, kuna ukosefu wa usaidizi katika mfumo mzima wa data ya jinsia kwa ajili ya uzalishaji na matumizi ya data ya jinsia. Mbinu za ukusanyaji data huzingatia dhana potofu na mambo ya kijamii na kitamaduni ambayo yanaweza kusababisha upendeleo wa kijinsia katika data.⁶⁸

Data ya jinsia inakosekana kwa kiasi kikubwa kwa nchi nyingi za Afrika, na kusababisha mapengo makubwa katika kuelewa hali halisi ya wanawake, wasichana na makundi yenye jinsia tofauti.⁶⁹ Kwa hivyo, kazi ya uzalishaji na michango ya wanawake katika maendeleo mara nyingi hairipotiwi vya kutosha na takwimu rasmi katika nchi mbalimbali.⁷⁰ Data kuhusu haya hazijafunikwa vizuri na tafiti, na miongozo thabiti kuhusu ukusanyaji wa data usiogawanywa kijinsia kwa mada hizi pia haipatikani.⁷¹

Hata data zinapokusanywa, masuala ya ubora hutokea bila viwango thabiti vya ukusanyaji wa data.⁷² Wasiwasi mkubwa ni utegemezi wa mbinu za utafiti katika kutumia wahojiwa wawakilishi kuripoti matokeo ya wanakaya wengine, hasa wanawake.⁷³ Mbinu hii mara nyingi huanzisha masuala ya makosa ya kipimo ya wanawake, kwani hayaripotiwi na mhojiwa wawakilishi, ambaye kwa kawaida ndiye mkuu wa kaya/mwanachama.⁷⁴

⁶⁷ UNFPA (2014), Mwongozo wa Uchambuzi wa Jinsia wa Data ya Sensa

⁶⁸ Beegle, K., Serajuddin, U., Stacy, B., & Wadhwa, D. (2023). Viashiria vya Jinsia vya SDG Havipo.

⁶⁹ Warsha ya washiriki wa Uganda

⁷⁰ UNFPA (2024), Mwongozo wa Uchambuzi wa Jinsia wa Data ya Sensa

⁷¹ Ibid

⁷² Kabir, Sajjad. (2016). Mbinu za Ukusanyaji wa Data.

⁷³ Cobb, Curtiss. (2017). Kujibu kwa Niaba ya Mtu Mwingine: Ripoti za Wakala katika Utafiti wa Utafiti

⁷⁴ Ibid

Kutokuwepo huku kunaimarisha uundaji wa sera bila kujali jinsia na kudhoofisha maendeleo jumuiishi. Bila data ya kuaminika, serikali za kitaifa, mashirika ya maendeleo na watendaji hawawezi kutambua au kushughulikia masuala kwa usahihi, au kutathmini athari za maamuzi kwa idadi ya watu⁷⁵

Jinsi tafiti zinavyoendeshwa pia huathiri usahihi wa data iliyokusanywa. Mambo kama vile maneno, uundaji wa maswali, uwepo wa wengine wakati wa mahojiano, na uchaguzi wa mhoji yanaweza kuathiri sana majibu, hasa kwa maswali nyeti.⁷⁶ Kwa mfano, katika makundi ya watu wenye jinsia mchanganyiko, wanawake wanaweza kuzungumza kidogo au kujizuia kushiriki maoni yao waziwazi, hasa kuhusu mada nyeti, kutokana na kanuni za kijamii na mienendo ya madaraka iliyopo. Kwa sababu hii, mazoezi ya ukusanyaji data, iwe kupitia sensa, tafiti maalum za idadi ya watu au rekodi za kiutawala, hayapaswi kuunda au kuimarisha ubaguzi, upendeleo au dhana potofu zilizopo dhidi ya makundi ya watu.⁷⁷ Ukusanyaji sahihi wa data ni sehemu muhimu ya kuanzia katika kutambua usimamizi wa data unaobadilisha jinsia. Ina uwezo wa kufichua jinsi ukosefu wa usawa, ubaguzi na kutengwa kwa misingi ya kijinsia vinavyojengwa kijamii kwa kutambua sababu za msingi na kuangazia njia ambazo mabadiliko na matokeo yanaweza kukuzwa.⁷⁸ Uwekezaji mkubwa katika tafiti za ubora pia ni muhimu ili kuhakikisha uelewa kamili wa hali halisi ya wanaume na wanawake, hasa wale kutoka makundi yaliyotengwa.⁷⁹

Hatua Maalum ya 1: Kuunda na kuwashirikisha wanawake, wasichana na makundi mengine yaliyotengwa katika michakato ya uzalishaji wa data, kama vile kubuni tafiti na zana zingine za ukusanyaji data ili kuhakikisha sauti na wasiwasi wao unawakilishwa kwa usahihi.

Hatua Maalum ya 2: Kuunganisha utengamano kutoka kwa ukusanyaji wa data kwa kuhakikisha kwamba data inapita zaidi ya kategoria mbili na kunasa utambulisho mwingi unaoingiliana unaounda uzoefu wa wanawake, kama vile umri, kiwango cha elimu, jinsia, rangi, hali ya kijamii na kiuchumi, eneo la kijografia, miongoni mwa mengine.

Hatua Maalum ya 3: Kuendeleza na kuboresha mbinu za utafiti zinazonasa wigo mzima wa uzoefu wa kijinsia, ikiwa ni pamoja na ule kutoka kwa makundi yaliyotengwa. Mbinu za utafiti zinapaswa kubuniwa kwa njia ambayo zina maswali na mbinu zinazochimba kwa undani katika tofauti ndogo ndogo za kijinsia zinazoakisi hali halisi ya wanawake. Kwa kutumia mbinu hii, vikwazo vya kipekee vinavyowakabili wanawake na wasichana vinaweza kufichuliwa, na hivyo kutoa taarifa kwa sera na hatua zinazobadilisha jinsia kwa usawa zaidi

Hatua Maalum ya 4: Kuwafunza watafiti/wakusanyaji wa data kuhusu mbinu za ukusanyaji data zenye usikivu wa kijinsia na maadili. Hii itasaidia kudumisha desturi jumuiishi za ukusanyaji data.

⁷⁵ Benki ya Maendeleo ya Afrika (2016), Kutumia data kuziba mapengo ya kijinsia na kuharakisha uwezesaji wa wanawake barani Afrika

⁷⁶ Uangalizi wa Takwimu Huria na Data2x (nd), Kuunganisha Uingiliano katika Mifumo ya Data: Imeandaliwa na Uangalizi wa Takwimu Huria na Data2X Mwongozo wa Vitendo Katika Mnyororo wa Thamani ya Data,

⁷⁷ UMOJA WA MATAIFA (2024), Kanuni na Mapendekezo ya Sensa za Idadi ya Watu na Makazi,

⁷⁸ UN Women (2022), Kitabu cha Mwongozo kuhusu Ujumuishaji wa Jinsia kwa Matokeo ya Usawa wa Jinsia,

⁷⁹ Ibid

Orodha ya Ukaguzi wa Kuimarisha Uzalishaji na Matumizi ya Data ya Jinsia

Maswali haya ya orodha ya ukaguzi yameundwa kuwaongoza wadau katika kutathmini kama mifumo ya uzalishaji data inazingatia jinsia, inajumuisha, na inaendana na viwango vya kimataifa.

1. Je, zana za ukusanyaji data za utafiti zimeundwa, zimesanifishwa na kubadilishwa ili kuakisi hali halisi mbalimbali za wanawake na makundi mengine yaliyotengwa?
2. Je, wanawake, wasichana na makundi mengine yaliyotengwa wanashiriki kikamilifu katika kubuni tafiti na zana za ukusanyaji data?
3. Je, kuna uwakilishi wa makutano katika michakato ya data?
4. Je, wanawake, wasichana na jamii zingine zilizotengwa wameshiriki kuthibitisha data ili kuhakikisha kwamba uzoefu wao unawakilishwa kwa usahihi katika data?
5. Je, wakusanyaji wa taarifa na watafiti wamepewa mafunzo ya mbinu za ukusanyaji wa data zinazozingatia usawa wa kijinsia na maadili?

Lengo la Mkakati la 4: Ushirikiano wa Wadau Wengi kwa Mpango wa Kuangazia Usimamizi wa data Unaobadilisha Jinsia

Usimamizi wa data unaobadilisha jinsia hauwezi kufikiwa na chombo kimoja pekee. Inahitaji juhudi za ushirikiano zinazoleta pamoja utaalumu, sekta, uzoefu na ushawishi mbalimbali. Ushirikiano wa wadau wengi hutumia utaalumu wa kipekee, rasilimali na uwezo wa kila mshirika ili kufikia mabadiliko.⁸⁰ Kuanzisha na kuimarisha ushirikiano kama huo na wadau mbalimbali, hasa na asasi za kiraia na harakati za wanawake, ni muhimu kwa athari endelevu. Ushirikiano wa wadau wengi unaweza pia kusaidia kuhamisha usawa wa nguvu kutoka mashirika ya kimataifa hadi mashirika ya kitaifa na haswa ya ndani na ya chini.

Ushirikiano kati ya wadau ikiwa ni pamoja na watu binafsi, vikundi na taasisi zinazokusanya, kusimamia, kudhibiti, kutumia au kuathiriwa na data ni muhimu kwa utawala bora wa data pamoja na mifumo ya uwekaji wa sekta ya umma, sekta binafsi inayotoa utaalumu wa kiufundi na AZAKI zinazotetea utetezi wa faragha, uaminifu na haki kuhakikisha kwamba usimamizi wa data unajumuisha na usawa.⁸¹ Ushirikiano na ushirikiano kama huo na watendaji mbalimbali ni muhimu ili kushughulikia mahitaji mahususi ya kijinsia na kuunganisha mbinu za kubadilisha jinsia katika usimamizi wa data. Majukumu muhimu kama vile Mfumo wa Sera ya Data wa Umoja wa Afrika yanakuza ushirikiano kama huo wa wadau wengi ili kukuza ubadilishanaji na ushirikiano wa mifumo ya data.⁸² Juhudi zote lazima zifanywe ili kuhakikisha wadau wote, ikiwa ni pamoja na hasa wale walio katika mazingira magumu zaidi, kama vile wanawake na wasichana wanaokabiliwa na aina

⁸⁰ 2022), Ripoti ya Maendeleo ya Mwaka ya Dunia 2021

⁸¹ Muungano wa Athari za Kidijitali (2024), Utawala Bora wa Data barani Afrika Wadau Ukuaji wa Shirikishi.ADLI Husaidia Kufungua Njia.

⁸² Umoja wa Afrika (2022), Mfumo wa Sera ya Data ya Umoja wa Afrika

nyingi na zinazolingiliana za ubaguzi, wana umiliki na udhibiti wa kweli wa michakato ya usimamizi wa data katika ngazi zote, na katika awamu zote za mnyororo wa thamani wa data.

Ushiriki hai wa wadau unaweza kusaidia kuwezesha uelewa wa muktadha wa ndani kwa kutambua changamoto na vikwazo pamoja na uwezekano na fursa. Inaweza pia kuimarisha umiliki wa, na usaidizi wa, hatua za maendeleo na mabadiliko na matokeo ya mabadiliko yaliyotambuliwa.⁸³ Kwa mfano, nchini Rwanda Shirika la Wanawake la Umoja wa Mataifa, linashirikiana na washirika muhimu chini ya Mashine ya Kitaifa ya Jinsia inayojumuisha Wizara ya Jinsia na Ukuzaji wa Familia, Baraza la Kitaifa la Wanawake, Ofisi ya Ufuatiliaji wa Jinsia na Wabunge Wanawake wa Rwanda (FFRP) ili kuhakikisha kwamba wanawake na wasichana wote wanaweza kushiriki kikamilifu na kwa usawa katika kufanya maamuzi, na wanaweza kufaidika na sheria, sera, bajeti, huduma, na taasisi zinazowajibika kwa kuzingatia jinsia.⁸⁴

Hatua Maalum ya 1: Panua juhudi za ushirikiano ili kutetea ukusanyaji, uchambuzi, matumizi na usambazaji wa data ya jinsia. Serikali na watendaji wasio wa serikali wanapaswa kufanya kazi pamoja ili kuunganisha uwezo na utaalamu wao.

Hatua Maalum ya 2: Kuanzisha vikosi kazi vya data ya jinsia vya wadau wengi katika ngazi za kitaifa na kikanda ambavyo vinawaleta pamoja wadau wote ili kuunda na kusimamia maendeleo ya usimamizi wa data ya mabadiliko ya jinsia

Hatua Maalum ya 3: Kukuza ushirikiano wa wadau wengi ili kufadhili mipango ya data ya jinsia na kushiriki rasilimali kwa ufanisi.

Orodha ya Ukaguzi wa Ushirikiano wa Wadau Wengi

Maswali haya ya orodha yanawaongoza wadau katika kuanzisha ushirikiano na ushirikiano wa sekta mtambuka kati ya wadau mbalimbali ili kuhakikisha uvumbuzi, uwajibikaji na usimamizi.

1. Je, ofisi za takwimu za kitaifa na serikali zinashirikiana na mashirika ya wanawake na AZAKI kubuni michakato jumuiishi ya usimamizi wa data?
2. Je, kikosi kazi cha kitaifa au kikanda cha data ya kijinsia cha wadau wengi kimeanzishwa ili kusimamia michakato ya usimamizi wa data inayobadilisha jinsia?

⁸³ Warsha ya Mshiriki _Senegal

⁸⁴ Ibid

Lengo la Mkakati la 5: Mitandao ya Wanawake kwa Uongozi wa Usimamizi wa data

Ushiriki wa maana wa wanawake katika mchakato wa kufanya maamuzi katika usimamizi wa data ni muhimu kwa kuunda sera jumuishi, zenye usawa na zenye ufanisi. Idadi ndogo ya wanawake huchangia katika uzalishaji, uchambuzi na matumizi ya data katika sekta mbalimbali, lakini muhimu zaidi, hawawakilishwi kikamilifu katika nafasi za uongozi na hawahusiki katika kufanya maamuzi ya ngazi ya juu.⁸⁵ Uwakilishi huu mdogo unasababishwa na vikwazo kama vile upatikanaji usio sawa wa taarifa, fursa chache za maendeleo ya uongozi, ukosefu wa sera za umma zinazozingatia wanawake, utawala wa mfumo dume katika shughuli za serikali na dhana potofu za kijinsia zinazoendelea zinazodhoofisha mamlaka na ushawishi wa wanawake.⁸⁶ Kushughulikia changamoto hizi kunahitaji juhudi zinazolenga kuunda njia kwa wanawake sio tu kushiriki lakini pia kuongoza katika kuunda mifumo ya usimamizi wa data, viwango na vipaumbele.⁸⁷ Kuimarisha uongozi wa wanawake katika usimamizi wa data kunahitaji zaidi ya uwakilishi wa kawaida, kunahusisha kuwapa ujuzi, mitandao na usaidizi wa kitaasisi unaohitajika kushawishi sera na maamuzi.⁸⁸

Mitandao ya wanawake ni muhimu na ina ushawishi katika kukuza, kudumisha na kuendelea katika uongozi. Zaidi ya hayo, hutoa faida na fursa si kwa watu binafsi tu, bali pia kwa mashirika na serikali. Kwa mfano, Graça Machel Trust (GMT) ambayo ni mtandao wa wanawake wenye makao yake makuu Afrika Kusini, inasaidia mitandao ya wanawake katika nchi 20 za Afrika, na kuwawezesha wanawake wajasiriamali kufanikiwa kuanzia ngazi za chini hadi za kimataifa.⁸⁹ Nyingine kama vile New Faces New Voices (NFNV) zinazofanya kazi Uganda, Nigeria, Cameroon, Kenya, Tanzania, Misri, Rwanda, Zambia, Msumbiji, Zimbabwe, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC), zinakuza ushirikishwaji wa wanawake kifedha, Wanawake katika Nishati Safi na Hatua za Hali ya Hewa zinahakikisha ushiriki hai wa wanawake katika mpito wa nishati safi barani Afrika huku Mtandao wa Wanawake wa Kiafrika katika Biashara ya Kilimo unawasaidia wanawake katika kilimo na usindikaji wa kilimo, na Mtandao wa Wanawake Wafanyabiashara wa Kiafrika (NABW) unawasaidia wanawake katika sekta pana za biashara.⁹⁰ Mitandao hii imewatia moyo wanawake katika ubunifu wa ajabu wa ujasiriamali, imewasaidia wanawake kukuza biashara zao, kufikia masoko mapya ndani na nje ya nchi, na kunufaika na programu za mafunzo ili kuboresha ujuzi wao.⁹¹ AZaidi ya hayo, mitandao huwawezesha wanawake kutoka asili mbalimbali kuungana kupitia mikutano, warsha, programu za ushauri, na mijadala ya kidijitali. Juhudi hii ya pamoja inaongeza athari zao, ikitoa ufikiaji bora wa fursa, na uvumbuzi wa biashara.⁹²

⁸⁵ Susan Etlinger, Nanjala Nyabola, Teresa Scassa, (2021), Jinsi Wanawake Wanavyounda Teknolojia na Usimamizi wa data: <https://www.cigionline.org/articles/how-women-are-shaping-technology-and-data-governance/>

⁸⁶ Baba Musami, Hauwa & Abdullahi, Muhammad. (2023). Ushiriki wa Wanawake katika Utawala: Matarajio na Changamoto.

⁸⁷ Warsha ya Washiriki_Uganda

⁸⁸ Warsha ya Washiriki_Zambia

⁸⁹ Temitope Ogunlela (2025), Nguvu ya Mabadiliko ya Mitandao: Kuwaendeleza wanawake Wajasiriamali barani Afrika

⁹⁰ Ibid

⁹¹ Ibid

⁹² Ibid

Nchini Kenya, mtandao wa NFNV ulianzisha vifurushi vya bima vya kipekee vilivyoundwa ili kuwasaidia wanawake wajasiriamali katika kupunguza hatari za biashara. Nchini Uganda, mitandao inayoshirikiana na Wizara ya Fedha ilisababisha kuanzishwa kwa Ofisi ya Marejeleo ya Fedha ya Citizen (CFRB) ili kutoa huduma za usuluhishi wa kifedha na ushauri kwa vikundi vya wanawake.⁹³ TNguvu ya mabadiliko ya mitandao na ushirikiano wa wanawake haiwezi kupingwa. Wanawake wengi wanapoungana kushiriki maarifa, kushinda changamoto, na kutumia fursa, kwa pamoja wanaunda mustakabali wenye usawa, ustawi, na uthabiti, mustakabali ambapo nguvu ya ushirikiano hubadilisha ulimwengu kweli.⁹⁴

Kwa hivyo, ni jambo la kuvutia kuzingatia jukumu ambalo mitandao ya wanawake inaweza kuchukua katika kupindua, mienendo inayochangia ukosefu wa usawa wa kijinsia katika usimamizi wa data. Serikali na wadau wengine wanapaswa kutambua na kuwalea viongozi wanawake kwa makusudi ili kuhakikisha sauti zao zinasikika katika michakato ya kitaifa, kikanda na kimataifa ya usimamizi wa data. Kwa kukuza mazingira katika usimamizi wa data ambapo uongozi wa wanawake unathaminiwa na kudumishwa, usimamizi wa data unaweza kuwa jumuisi kwa wote.

Hatua Maalum ya 1: Kukuza mitandao imara. Kuanzisha mtandao wa wanawake katika sayansi ya data, usimamizi wa data na teknolojia ya kidijitali ili kukuza uongozi wa wanawake, kujenga uwezo wa kiufundi, kukuza ushauri na kuunda jukwaa la utetezi wa pamoja kuhusu desturi za data zinazobadilisha jinsia kote Afrika. Mtandao huu utafanya kazi kushawishi sera, kukuza utafiti na kuhakikisha kwamba mitazamo na uzoefu wa wanawake vinaunda ajenda za usimamizi wa data, katika ngazi za mitaa, kitaifa na bara.

Hatua Maalum ya 2: Kuteua wanawake katika vyombo vya kufanya maamuzi. Kukuza ushiriki wa wanawake katika vyombo vya kufanya maamuzi na usimamizi katika usimamizi wa data na teknolojia. Kutambua vikwazo kwa uwepo wa wanawake katika vyombo vya usimamizi wa data na teknolojia, ikiwa ni pamoja na dhana potofu na mitazamo na desturi zingine hasi na za ubaguzi, na kuzishughulikia. Hatua lazima zichukuliwe ili kuhakikisha kwamba wanawake sio tu wanashikilia nafasi katika vyombo vya kufanya maamuzi, lakini pia kwamba wana uwezekano halisi wa kushiriki kwa ufanisi na kushawishi maamuzi

Hatua Maalum ya 3: Kuanzisha programu imara za ushauri. Kuunda programu za ushauri zilizopangwa na kufadhiliwa kwa wanawake katika uongozi wa usimamizi wa data na kufanya maamuzi. Kupitia programu hizi, waoanishe wanawake wanaotamani na wataalamu wenye uzoefu na viongozi katika STEM na usimamizi wa data kote barani ambao wanaweza kutoa mwongozo, usaidizi na utetezi

Hatua Maalum ya 4: Kuongeza mwonekano wa mifano ya kuigwa. Angazia wanawake wa Kiafrika waliofanikiwa katika STEM, usimamizi wa data kupitia majukwaa mbalimbali ili kuhamasisha kizazi kijacho na kupinga kanuni za kijamii. .

⁹³ Ibid

⁹⁴ UNDP (2025), Nguvu ya mitandao: kujenga miunganisho, kujenga udugu

Orodha ya kukagua kuimarisha uongozi wa wanawake katika usimamizi wa data.

Ili kutathmini maendeleo katika kuendeleza uongozi wa wanawake na ushiriki wenye maana katika usimamizi wa data, na teknolojia, maswali yafuatayo ya orodha yanaweza kusaidia kutathmini uwakilishi, ushauri na nguvu ya mitandao inayounga mkono.

1. Je, wanawake wanawakilishwa katika vyombo vya kitaifa na kikanda vya kufanya maamuzi kuhusu usimamizi wa data?
2. Je, kuna mifumo ya uwazi iliyowekwa ya kufuatilia na kufuatilia ushirikishwaji wa wanawake katika nafasi za uongozi katika vyombo hivi katika usimamizi wa data?
3. Je, mtandao rasmi katika usimamizi wa data, sayansi na teknolojia umeanzishwa?
4. Je, mtandao hutoa fursa za ushauri na uimarishaji wa uwezo kwa wanawake katika usimamizi wa data?
5. Je, mitazamo ya wanawake kutoka maeneo mbalimbali kote barani inawakilishwa ndani ya mtandao?
6. Je, kuna hatua zinazolengwa zilizowekwa ili kusaidia majukumu ya wanawake katika kufanya maamuzi na uongozi pamoja na kuongeza ufahamu wa wanawake kuhusu haki zao na kuimarisha kujiamini kwao?

Lengo la Mkakati la 6: Kujenga Uwezo

Kujenga uwezo wa wahusika mbalimbali ni muhimu katika kufikia usimamizi wa data unaobadilisha jinsia. Kujenga uwezo kunapaswa kuwa kipaumbele muhimu kitaifa na kikanda, na rasilimali zitahitajika kutengwa katika suala hili katika maeneo ya data, ujuzi na uelewa wa usimamizi wa data unaobadilishajinsia. Ushiriki wenye maana wa wanawake, wasichana na makundi yaliyotengwa katika usimamizi wa data unahitaji zaidi ya ushirikishwaji; unahitaji ujuzi, kujiamini, na usaidizi wa kitaasisi ili kushiriki, kuhoji na kushawishi jinsi data inavyokusanywa, kusimamiwa na kutumika. Kuimarisha uwezo katika ngazi za mtu binafsi, taasisi na kimfumo kunahakikisha kwamba mitazamo ya kijinsia haiongezwi tu bali inapachikwa katika michakato yote ya data. Kuanzia kukuza uelewa wa data hadi uelewa wa maadili, uchambuzi wa data, kuripoti na matumizi, kujenga uwezo kunawawezesha wadau kuunda mifumo ya data yenye usawa, jumuishi na inayowajibika inayomhudumia kila mtu. Kwa mfano, kumekuwa na juhudi za kujenga uwezo kutoka kwa serikali mbalimbali za Afrika kuhusu kutekeleza sheria za ulinzi wa data na kusimamia mtiririko wa data unaovuka mipaka na UNECA⁹⁵ na kujenga uwezo kwa vijana na taasisi za kitaaluma za ndani ili kuboresha mahitaji na usambazaji

⁹⁵ UNECA (2025), Msumbiji inaandaa warsha ya usimamizi wa data ili kuimarisha uwezo wa kitaifa wa kidijitali

wa data katika ngazi zote na Kituo cha Utafiti wa Idadi ya Watu na Afya cha Afrika⁹⁶ Kuwapa watunga sera na wanajamii ujuzi wanaohitaji si tu kwamba kunawapa nguvu bali pia kunaziba pengo kati ya tamaa na ukweli, na hivyo kusababisha maendeleo yanayoonekana.

Hatua Maalum ya 1: Kujenga uwezo wa matumizi ya data ya makutano. Bila ujuzi na rasilimali za kutosha, hata juhudi zenye nia njema za kutumia data ya makutano zitashindwa. Uwekezaji katika mafunzo ya watumiaji na uelewa wa data ni muhimu ili kubadilisha data kuwa maarifa yanayoweza kutekelezwa.

Hatua Maalum ya 2: Kuwekeza katika ujenzi wa uwezo unaozingatia jinsia. Serikali zinapaswa kuwekeza katika kujenga uwezo na kuimarisha mifumo ya kitaifa ya takwimu na kuoanisha zana za ukusanyaji data ili kuondoa upendeleo na mapengo, hasa kwa wanawake na makundi mengine yaliyotengwa. Hii ni pamoja na kuimarisha ujuzi katika uchambuzi wa data, utengenezaji wa ripoti zinazozingatia jinsia na kuunganisha data ya jinsia katika takwimu za kitaifa na kikanda ili kuboresha upatikanaji wa data na kutoa taarifa za kufanya maamuzi jumuishi.

Hatua Maalum ya 3: Kusaidia uundaji wa mitaala ya ufeministi na zana za mafunzo zilizoundwa kwa ajili ya taasisi za umma, mashirika ya kiraia, na wasomi, ili kujenga kundi muhimu la mabingwa wa data ya jinsia walio na vifaa vya kuendesha shughuli za usimamizi wa data jumuishi, zenye maadili na haki.

Orodha ya Ukaguzi wa Kujenga Uwezo

Ili kuimarisha usimamizi wa data unaobadilisha jinsia, ni muhimu kutathmini kama mifumo ya mafunzo na rasilimali zinaunganisha jinsia na makutano vya kutosha. Maswali yafuatayo husaidia kutathmini kiwango ambacho programu za uwezo zimeundwa, kusasishwa na kutumika katika taasisi zote.

1. Je, kuna programu za mafunzo za kitaifa na kikanda zinazojumuisha moduli za jinsia na makutano?
2. Je, mitaala na vifaa vimetengenezwa mahsusi ili kutoa mafunzo kwa usimamizi wa data unaobadilisha jinsia na unaoingiliana?
3. Je, maudhui ya mafunzo yanasasishwa mara kwa mara ili kuakisi mbinu bora zinazoibuka katika usimamizi wa data unaozingatia jinsia na unaozingatia jinsia?
4. Je, taasisi za umma, AZAKI, na wasomi wanatumia vifaa hivi vya mafunzo ili kuimarisha desturi za usimamizi wa data zinazozingatia haki na ujumuishi?

⁹⁶ APHRC (2023), Kuimarisha Mingororo ya Thamani ya Data ya Nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara Afrika

Lengo la Kimkakati la 7: Mgawanyo wa Bajeti kwa Michakato ya Mabadiliko ya Jinsia

Ingawa zaidi ya 90% ya nchi zilizochunguzwa kimataifa na ripoti ya hivi karibuni ya Wanawake ya Umoja wa Mataifa zina sera na programu za kushughulikia usawa wa kijinsia, ni 53% tu kati yao wanaoripoti kuwa na rasilimali za kutosha zilizotengwa kwa ajili hiyo⁹⁷ Kinachoshangaza zaidi ni kwamba ni nchi chache tu zinazowasilisha matumizi ya serikali kwa jinsia, na hivyo kuficha dalili zinazowezekana za jinsi sehemu kubwa ya matumizi ya serikali inavyoweza kushughulikia mapengo ya kijinsia.

Mgawanyo wa bajeti wa kutosha na endelevu ni muhimu kwa ajili ya kuendeleza usimamizi wa data unaobadilisha jinsia⁹⁸ Bila ufadhili maalum, mipango inayokuza usawa wa kijinsia katika ukusanyaji na matumizi ya data mara nyingi hubaki bila kipaumbele au isiyo endelevu. Michakato ya kubadilisha jinsia inahitaji uwekezaji katika uwezo wa kibinadamu na kiufundi, uundaji wa zana shirikishi, ushirikishwaji endelevu wa wadau na mifumo ya ufuatiliaji inayohakikisha kwamba uzoefu wa wanawake na wasichana unaonekana katika mifumo ya data na matokeo ya sera.⁹⁹ Kwa hivyo, bajeti inapaswa kuzingatia uwekezaji huo ili kuwezesha mgawanyo sawa wa rasilimali.

Hatua Maalum ya 1: Kuanzisha bajeti inayobadilisha jinsia ndani ya michakato ya kitaifa na taasisi ya usimamizi wa data ili kuhakikisha mgawanyo thabiti wa bajeti kwa ajili ya mipango inayobadilisha jinsia

Hatua Maalum ya 2: Kuteua mistari ya bajeti mahususi kwa ajili ya uzalishaji, uchambuzi, na usambazaji wa data ya jinsia ndani ya taasisi mbalimbali na mashirika husika ya serikali.

Hatua Maalum ya 3: Kufanya ukaguzi wa mara kwa mara na kuripoti kuhusu matumizi yanayohusiana na usawa wa kijinsia na usimamizi wa data.

Hatua Maalum ya 4: Kujenga uwezo wa wadau katika upangaji, bajeti na ufuatiliaji unaobadilisha jinsia ili kuunganisha mambo ya kuzingatia jinsia katika upangaji, bajeti na ugawaji wa rasilimali.

Orodha ya ukaguzi wa mgawanyo wa bajeti kwa ajili ya michakato ya Mabadiliko ya Jinsia

Kuhakikisha kwamba rasilimali za kutosha zimetengwa kwa ajili ya usimamizi wa data unaobadilisha jinsia ni muhimu kwa kutafsiri ahadi kuwa vitendo. Maswali haya ya orodha ya ukaguzi huwasaidia wadau kutathmini kama mipango ya fedha, bajeti na michakato ya ugawaji wa rasilimali inaunga mkono michakato ya mabadiliko ya kijinsia katika usimamizi wa data.

⁹⁷ Jukwaa la Uchumi Duniani (2024) Ripoti ya Jinsia ya Kimataifa 2024

⁹⁸ FEMNET (2019), Bajeti ya Mabadiliko ya Jinsia: Mwongozo kwa Wabunge wa Afrika

⁹⁹ Mshiriki_Uganda

1. Je, kuna bajeti maalum kwa ajili ya michakato ya usimamizi wa data unaobadilisha jinsia?
2. Je, masuala ya jinsia yamejumuishwa katika mipango ya fedha na michakato ya ugawaji wa rasilimali?
3. Je, mifumo ya takwimu inafadhiliwa na kuimarishwa vya kutosha ili kukusanya data iliyogawanywa kijinsia katika sekta zote?
4. Je, kuna mifumo ya uwazi ya kufuatilia na kuripoti matumizi katika mipango ya usimamizi wa data unaobadilisha jinsia?
5. Je, wafanyakazi wa fedha wamepokea mafunzo kuhusu bajeti inayobadilisha jinsia?

Lengo la Mkakati la 8: Utafiti na Maendeleo

Kuimarisha mifumo ikolojia ya utafiti na uvumbuzi ambayo inapa kipaumbele usimamizi wa data unaobadilisha jinsia kwa kukuza uzalishaji wa maarifa ya kike na ya makutano, uzalishaji wa ushahidi na maendeleo ya kiteknolojia. Uwekezaji katika uvumbuzi na utafiti na maendeleo yanayohusiana na data pamoja na uwezo wa kuoanisha viwango, ujuzi na miundombinu, unaweza kuwawezesha wadau kuunda sera bora zinazohusiana na data kote. Zaidi ya hayo, wekeza katika utafiti unaofichua upendeleo wa kijinsia na uvumbuzi unaoshughulikia mapengo ya data ya kijinsia katika sekta zote.

Hatua Maalum ya 1: Anzisha vituo vya kitaifa na kikanda vinavyolenga usimamizi wa data ya kijinsia ili kuwezesha ubadilishanaji wa maarifa katika sekta mtambuka, ujifunzaji wa rika na ushirikiano kati ya watafiti, AZAKI na watunga sera.

Hatua Maalum ya 2: Kufadhili utafiti shirikishi kuhusu mapengo ya data ya kijinsia ili kutoa ushahidi unaosaidia kubuni sera na programu, hasa zile zilizo katika kategoria ambazo hazijafanyiwa utafiti wa kutosha.

Orodha ya Ukaguzi wa Utafiti na Maendeleo

Maswali yafuatayo ya orodha ya ukaguzi husaidia kutathmini kama mipango ya utafiti shirikishi imewekwa ili kuimarisha ushirikiano na utengenezaji wa sera unaozingatia ushahidi katika usimamizi wa data.

1. Je, vituo vya kitaifa na kikanda kuhusu data ya kijinsia vimeanzishwa?
2. Je, vituo hivi vinawezesha ujifunzaji na ubadilishanaji wa maarifa katika sekta mtambuka kati ya watafiti, AZAKI, watunga sera, na wadau wengine?
3. Je, mashirika ya haki za wanawake na jamii zilizotengwa yanawakilishwa kwa njia yenye maana katika vituo hivi?
4. Je, kuna utaratibu wa ufadhili uliowekwa kwa ajili ya utafiti shirikishi kuhusu mapengo ya data ya kijinsia?
5. Je, matokeo ya utafiti yanasambazwa katika miundo inayoweza kufikiwa kwa watunga sera, AZAKI, na jamii?

Hitimisho

Mbinu ya kubadilisha jinsia katika usimamizi wa data inazidi kushughulikia mapengo ya ukosefu wa usawa, inakabiliana na sababu za kimumo na kimuundo za ubaguzi, kutengwa, na tofauti za madaraka zinazotokana na jinsia. Hii ina maana ya kupinga kanuni, desturi, na mipango ya kitaasisi iliyojikita katika kuendeleza ukosefu wa usawa. Muhimu zaidi, mabadiliko ya jinsia lazima yatokee katika muundo wa uingiliaji kati wa usimamizi wa data na serikali, watendaji wa sekta binafsi, asasi za kiraia, na washirika wa maendeleo wa kimataifa. Kwa kuimarisha mwitikio wa kijinsia wa sera, mikakati, michakato, na taratibu huku ikihakikisha uwajibikaji kwa matokeo sawa, mifumo ya usimamizi wa data ambayo ni ya haki, ya uwazi, na jumuishi inaweza kujengwa.

Hatimaye, mbinu za kubadilisha jinsia ni sharti la msingi kwa maendeleo endelevu na ya usawa katika enzi ya kidijitali. Wanawake na sauti zingine ambazo hazijawakilishwa kikamilifu zina sauti sawa, uwakala na uongozi, katika kuunda jinsi data inavyokusanywa, kutawaliwa na kutumiwa, jamii ziko katika nafasi nzuri ya kutumia data kwa manufaa ya umma, kulinda haki na kuendesha ajenda jumuishi. Kitabu hiki kinawataka wadau kujitolea kwa maono haya kama jukumu la pamoja linaloendelea ambalo linaunda mustakabali wa usimamizi wa data.

